فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی-فرهنگی، دوره‌ی یازدهم، شماره‌ی ۲، پاییز ۱۴۰۱، صفحات۱۵۲-۱۱۹

مقاله پژوهشی

واکاوی پیشایندها و پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت با استفاده از رویکرد مرور نظام‌مند پیشینه[1]

هوشنگ گراوند[2]؛ محمدرضا نظری[3]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰

چکیده

برخی پژوهش‌ها حاکی از تأثیرات منفی و برخی حاکی از جنبه‌های مثبت اینترنت بر ابعاد مختلف زندگی کاربران آن است، لیکن به نظر می‌رسد استفاده افراطی از هر رسانه‌ای بیشتر تبعات منفی آن را دامن می‌زند. هدف پژوهش حاضر، واکاوی پیشایندها و پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت با استفاده از رویکرد مرور نظام‌مند پیشینه است. این پژوهش به روش کیفی و بر اساس مرور نظام‌مند انجام شد. در فرایند بررسی سیستماتیک، تعداد ۸۳ پژوهش در بازهٔ زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ شناسایی شدند. بامطالعهٔ دقیق متن پژوهش‌ها توسط اساتید دانشگاه و خبرگان، ۴۸ پژوهش، شمول تشخیص داده شد. بر طبق نتایج بدست آمده، اضطراب اجتماعی، سرمایهٔ اجتماعی و هراس اجتماعی، به‌ترتیب قوی‌ترین پیشایندها و انزوای اجتماعی، سازگاری اجتماعی و گرایش‌به جنس مخالف، به‌ترتیب قوی‌ترین پیامدها شناسایی شدند. با توجه به ناهمگنی در مطالعات، اندازهٔ اثر روش نمونه‌گیری هدفمند در پژوهش‌های مربوط به پیشایندها و پیامدها بیشتر از سایر روش‌های نمونه‌گیری بود. اعتیاد به اینترنت باعث افزایش انزوای اجتماعی و گرایش به جنس مخالف و کاهش سازگاری اجتماعی می‌شود و از اضطراب اجتماعی، سرمایهٔ اجتماعی و هراس اجتماعی تأثیر می‌پذیرد. در همین‌راستا پیشنهاد می‌شود میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی، مدیریت و سواد رسانه‌ای افراد ارتقاء داده شود.

واژه‌های کلیدی: اعتیاد به اینترنت؛ پیشایندها و پیامدها؛ فراتحلیل.

---

[1]. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان « فراتحلیل پیشایندها و پیامدهای اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در طول دو دهۀ گذشته در ایران و راهکارهای مقابله با آن» است که با حمایت پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا و با همکاری دانشگاه لرستان انجام شده است.

[2]. استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران (نویسندۀ مسؤول). garavand.h@lu.ac.ir

[3]. رئیس مرکز رصد فضای مجازی معاونت فرهنگی و اجتماعی فراجا، تهران، ایران.
Mhmdrdanzry196@gmail.com

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مقدمه و بیان مسأله

یکی از آسیب‌های روانی-اجتماعی شایع در جوامع کنونی، اعتیاد به اینترنت است که لازم است برای حل این مسأله و آسیب‌های ناشی از آن، عوامل مؤثر و مرتبط با آن شناسایی و کنترل شوند (احمدی آذر اردیموسی و ذوقی، ۱۴۰۱: ۱۹۰). اینترنت به‌عنوان یکی از ابعاد نوپای فنّاوری نوین جهان معاصر، نقش قابل‌توجهی در تغییر زندگی افراد یک اجتماع دارد به حدی که حذف آن از امور زندگی غیرممکن شده است (چونگ[1] و همکاران، ۲۰۱۹). تکنولوژی‌های جدید ارتباطی که امکان حضور هم‌زمان و بدون محدودیت افراد را جدا از مکان قرارگیری آن‌ها در جهان جدید فراهم کرده است، باعث تولد جهان جدیدی به نام جهان مجازی شده است که برخلاف جهان واقعی امکانات بسیاری را دربر می‌گیرد (لوپز- فرناندز[2] و همکاران، ۲۰۱۶). اینترنت به‌خودی‌خود ابزار مفیدی است، ولی استفاده بیش از حد و غلط از آن ممکن است خطر اعتیاد به اینترنت را در بر داشته باشد (لی[3] و همکاران، ۲۰۱۹). پژوهش‌های زیادی نشان می‌دهد به موازات همه‌گیر شدن اینترنت، استفادهٔ بیش از حد از آن می‌تواند به مشکلاتی شبیه اعتیاد و وابستگی منجر شود (تروالا[4] و همکاران، ۲۰۲۱) به گونه‌ای که حتی اعتیاد به اینترنت، به‌عنوان بیماری همه‌گیر قرن ۲۱ تعریف شده است (هان[5] و همکاران، ۲۰۲۱).

برای تشخیص اعتیاد به اینترنت در DSM-5 چهار مؤلفهٔ ضروری پیشنهاد شده است: ۱. استفاده بیش از اندازه از اینترنت که اغلب با از دست دادن حس زمان و غفلت از نیازهای اساسی مرتبط است ۲. علائم ترک، شامل احساس خشم، تنش و یا احساس افسردگی، زمانی که کامپیوتر در دسترس نیست ۳. علائم تحمل، شامل نیاز به تجهیزات کامپیوتری بهتر، نرم‌افزارهای بیشتر و ساعت‌های بیشتر استفاده و ٤. پیامدهای ناخوشایند شامل جر و بحث، دروغ‌گویی، نتایج ضعیف در مدرسه، انزوای اجتماعی و خستگی مزمن (انجمن روان‌پزشکی آمریکا[6]، ۲۰۱۹). نتایج پژوهشی که اخیرا توسط اولسون[7] و همکاران (۲۰۲۲) در دانشگاه مک‌گیل انجام شده است، از نرخ بالای اعتیاد کاربران ایرانی به گوشی‌های هوشمند حکایت دارد. از میان ۲٤ کشوری که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، کشورهای چین، عربستان سعودی و مالزی در رده‌های اول تا سوم قرار دارند و ایران در ردهٔ ششم است. این درحالی است که عموماً کشورهایی که در گروه پیشگامان

[1] . Chung
[2] . Lopez-Fernandez
[3] . Li
[4] . Throuvala
[5] . Han
[6] . American Psychiatric Association
[7] . Olson

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

فناوری‌های دیجیتال قرار دارند، در رده‌های پایانی این فهرست قرار دارند. مثلا در کمال تعجب، کاربران آمریکایی از نظر میزان اعتیاد به استفاده از گوشی‌های هوشمند، در ردهٔ هجدهم جای گرفته‌اند و کشورهای سوئیس، فرانسه و آلمان نیز قعرنشین این فهرست هستند. بر اساس گزارش وضع جهانی اینترنت، ایران در بین ۲۰ کشور نخست، دارای بیشترین کاربران استفاده از اینترنت، در جایگاه ١٦ قرار دارد. همچنین طبق این گزارش، از سال ۲۰۱۹-۲۰۰۰ میلادی، میزان رشد کاربران اینترنتی ٢٤/٩٨ درصد بوده است و حدود ٦٣ میلیون نفر کاربر اینترنتی در ایران وجود دارد (وضعیت جهانی اینترنت[1]، ۲۰۱۹).

در ارتباط با پیشایندها و پیامدهای اجتماعی-فرهنگی اعتیاد به اینترنت، تحقیقات پراکنده‌ای در سطح کشور انجام گرفته است (طالقانی‌نژاد و همکاران، ١٤٠٠؛ رئیسی و همکاران، ۱۳۹۹؛ شعبانی و همکاران، ۱۳۹۷؛ فتحی و همکاران، ۱۳۹۷). مطالعات زیادی در ایران نتایج پیشایندها و پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت را بررسی کرده‌اند. بررسی کلی نتایج این تحقیقات و مقایسهٔ کمی بین هر یک از پیشایندها و پیامدهای بررسی شده در پژوهش‌ها، مستلزم مرور نظام‌مند است. در واقع، متغیرهای شناسایی شده به‌عنوان پیشایندها و پیامدهای اعتیاد به اینترنت در پژوهش‌های مختلف، تأثیر متفاوتی دارند. مقایسه و رتبه‌بندی این نتایج در مطالعاتی که در ایران انجام شده است، ضرورت دارد تا بتوان دربارهٔ نتایج اعتیاد به اینترنت در سطوح اجتماعی و فرهنگی، دیدگاه کامل‌تری داشت. در پژوهش حاضر، به‌دنبال یافتن پیشایندها و پیامدهای اجتماعی-فرهنگی اعتیاد به اینترنت در ایران و مقایسه میزان اثرگذاری هر یک از متغیرهای شناسایی شده در تحقیقات مختلف هستیم که می‌تواند به تغییر نگرش مدیران و دست‌اندرکاران آسیب‌های اجتماعی نسبت به نتایج اعتیاد به اینترنت کمک کند. با توجه به مطالب ذکرشده پژوهش حاضر با به‌کارگیری روش فراتحلیل در پی پاسخ به این سؤالات است که «پیشایندها و پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت در پژوهش‌های انجام شده در کشور کدامند و اولویت آن‌ها چیست؟».

پیشینهٔ پژوهش

عشایری و همکاران (١٤٠٠) پژوهشی با عنوان «مطالعهٔ اعتیاد به اینترنت در ایران با روش فراتحلیل» انجام دادند. جامعهٔ آماری آنان ۹۲ سند بود که ۵۰ نمونه از آن با ارزیابی کیفیت، اعتبار و روایی آثار علمی، به روش نمونه‌گیری غیر احتمالی- هدفمند در بازهٔ زمانی ١٣٨٤ الی ١٤٠٠ انتخاب شدند. نتایج نشان داد که عوامل زمینه‌ای (۰/۲۳)، عوامل فرهنگی (۰/۱۱)، عوامل خانوادگی (۰/۳۵)، ویژگی‌های اینترنت (۰/۲٤)، عوامل تربیتی (۰/۰۹)، الگوی اجتماعی (۰/۱۲)، سبک زندگی

[1] . Internet World Stats

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

(۰/۱۹)، آنومی روانی (۰/۲٤)، اختلال روانی- فردی (۰/۲۰)، تاب‌آوری (۰/۱۱)، آنومی هویتی (۰/۱۵) و سرمایهٔ اجتماعی (۰/۲۹) با اعتیاد به اینترنت رابطهٔ معناداری دارند و در کل ۰/۳۲ درصد از آن را تبیین کرده‌اند.

مهرشاد و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «مرور نظام‌مند مقالات علمی شبکه‌های اجتماعی» انجام دادند. پس از بررسی ابعاد مختلف مقالات، در ادامه، نقدهای مسأله‌شناختی (کم‌توجهی به بافت مطالعه)، روش‌شناختی (نبود تنوع روشی، غلبهٔ رویکرد اثبات‌گرایانه، کم‌توجهی به رویکردهای تفسیری و انتقادی و تعمیم‌پذیریِ نامطمئن این مطالعات نسبت به شهروندان اصفهانی) و نظریِ (نبود مبانی نظری مشخص، بهره بردن از نظریه‌های کم‌مرتبط با موضوع پژوهش) مقالات، بیان کردند و پیشنهادهای متناسبی نیز در سه سطح رویکردی (تغییر نگرش نسبت به بافت فرهنگی و اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی)، پژوهشی (بهره‌گیری از روش‌های کیفی و ترکیبی) و ساختاری ارائه شده‌اند.

امرایی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «فراتحلیل عوامل مؤثر بر استفادهٔ اعتیادآمیز از اینترنت در جامعهٔ ایرانی» انجام دادند. بر اساس پروتکل طراحی شده ۱۲ مقاله از بین ٤۱ مقاله یافت شده و مورد واکاوی قرار گرفتند. نویسندگان عوامل شناسایی شده را در سه دسته عوامل زمینه‌ای، عوامل روانشناختی و عوامل جامعه‌شناختی جایی دادند. نتایج پژوهش نشان داد که در عوامل زمینه‌ای، استفادهٔ دختران بیشتر از پسران و پیک سنی اعتیاد به اینترنت در دامنهٔ ۱۲ الی ۱۸ سال، متقارن با مقطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان است. از عوامل روانشناختی و جامعه‌شناختی مهم‌ترین متغیرهای مرتبط به ترتیب شامل ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی، ارضای نیازها، احساس تنهایی، سبک‌های مقابله‌ای، سبک‌های دلبستگی و کیفیت زندگی هستند. پژوهش نشان داد که نقش عوامل روانشناختی به لحاظ ماهیت روانی-رفتاری اعتیاد به اینترنت برجسته است، ولی در ارتباط با عوامل جامعه‌شناختی، خلاء پژوهشی وجود دارد که نقش این عوامل را برجسته سازد.

کاربونل[1] و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "استفادهٔ مسئله‌ساز از اینترنت و تلفن‌های هوشمند در بین دانشجویان دانشگاه" نشان دادند که میزان استفاده از اینترنت به دلیل وجود شبکه‌های مجازی، رفته رفته بیشتر شده است و این اعتیاد به اینرتنت باعث بروز تغییرات اجتماعی و فرهنگی فراوان در بین دانشجویان شده است.

لی[2] و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه خود با عنوان "حمایت اجتماعی ادراک‌شده و اعتیاد به اینترنت"، بیان نمودند بین حمایت اجتماعی ادراک‌شده و اعتیاد به اینترنت، رابطهٔ منفی وجود دارد.

[1] . Carbonell
[2] . Lei

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

چیویک و یلدز[1] (۲۰۱۷) در پژوهش خود تحت عنوان "نقش حمایت اجتماعی ادراک‌شده، مقابله و تنهایی در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت در جوانان" به این نتیجه دست یافتند که حمایت اجتماعی ادراک‌شده، احساس تنهایی، سبک‌های مقابله‌ای اجتناب شناختی و مسئله‌مدار، توانستند اعتیاد به اینترنت را به‌طور معناداری پیش‌بینی کنند.

کو[2] و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «ارتباط دوسویه بین عوامل خانوادگی و اجتماعی با اعتیاد به اینترنت در نوجوانان» نشان دادند که افراد معتاد به اینترنت نسبت به افراد بهنجار، از حمایت اجتماعی کمتری برخوردارند و همچنین از محرومیت اجتماعی چندگانه‌ای رنج می‌برند.

بنابراین در یک جمع‌بندی از پیشینه‌های موردنظر، می‌توان گفت با وجود اینکه در دهه‌های اخیر از سوی پژوهشگران و متخصصان، مسئلهٔ اعتیاد به اینترنت، به شیوه‌های مختلفی مورد بحث قرار گرفته است و تحقیقات گسترده‌ای نیز در این زمینه انجام شده است، اما تاکنون در داخل ایران، چنین پژوهشی انجام نشده است. تفاوت دیگر این مطالعه با دیگر پیشینه‌های مطالعاتی، افزون بر توجه به پیامدهای فرهنگی-اجتماعی اعتیاد به اینترنت، به نقش تعدیل‌کنندگی برخی متغیرها پرداخته است.

مبانی و رویکردهای نظری

اعتیاد به اینترنت که به‌عنوان نوعی وابستگی رفتاری و با ناتوانی در کنترل تکانه‌های مرتبط با استفاده از اینترنت، شناخته می‌شود، اگرچه در سال ۱۹۹٦ و چه بسا پیش از آن، توصیف شده بود، تا زمان انتشار نسخهٔ پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) در سال ۲۰۱۳، یک اختلال دارای ملاک‌های تشخیصی رسمی، نبود. برای تشخیص اعتیاد به اینترنت در DSM-5 چهار مؤلفهٔ ضروری پیشنهاد شده است: ۱. استفادهٔ بیش از اندازه از اینترنت که اغلب با از دست دادن حس زمان و غفلت از نیازهای اساسی مرتبط است ۲. علائم ترک، شامل احساس خشم، تنش و یا احساس افسردگی زمانی که کامپیوتر در دسترس نیست ۳. علائم تحمل، شامل نیاز به تجهیزات کامپیوتری بهتر، نرم‌افزارهای بیشتر و ساعت‌های بیشتر استفاده و ٤. پیامدهای ناخوشایند شامل جروبحث، دروغ‌گویی، نتایج ضعیف در مدرسه، انزوای اجتماعی و خستگی مزمن (انجمن روان‌پزشکی آمریکا[3]، ۲۰۱۹).

با توجه به بررسی اجمالی و مطالعات مقدماتی در رابطه با نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، چارچوب نظری تحقیق بر اساس ترکیب و تلفیقی از چند نظریه با محوریت نظریهٔ یادگیری اجتماعی، کنترل

[1] . Cheung & Wong
[2] . Ko
[3] . American Psychiatric Association

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

اجتماعی و نظریهٔ گروهول[1] است، زیرا روش پژوهش حاضر مرور مطالعات پیشین از نظر فراتحلیل (تجزیه و تحلیل محتوای مطالعات اولیه) است. دلیل استفاده از رویکرد نظری ترکیبی این بود که، هر کدام از پژوهش‌های مورد بررسی در این مطالعه، دیدگاه‌ها و نظریه‌های خاصی را برای تبیین اعتیاد به اینترنت بکار برده بودند و از آنجایی که یک نظریه به تنهایی نمی‌تواند مسألهٔ اعتیاد، به‌ویژه اعتیاد رفتاری را تحت پوشش کامل از نظر ابعاد اجتماعی، فرهنگی و ... قرار دهد، لذا مبنای نظری محققان در این پژوهش، ترکیب و تلفیقی از چند نظریهٔ یادگیری اجتماعی، کنترل اجتماعی و نظریهٔ گروهول در مورد اعتیاد به اینترنت است.

از دیدگاه نظریهٔ یادگیری اجتماعی، پدیده‌های اجتماعی، به‌طور عمده، ناشی از تجاربی است که بر پایهٔ یادگیری نیابتی و مشاهدهٔ رفتار دیگران و پیامدهای آن شکل می‌گیرد. در مرکز این نظریه، فرایند الگوسازی قرار دارد که در آن شخص، رفتار معرفتی و اجتماعی دیگران را با مشاهده، چه به‌طور تصادفی و چه آگاهانه یاد می‌گیرد. بر اساس این نظریه، وسایل ارتباطی جدید، الگوهای ارتباطی جدیدی به کاربران معرفی می‌کنند و کاربران نیز با مشاهده، این الگوهای جدید رفتاری را یاد می‌گیرند (فیضی، ۱۳۹٤: ۳۲). بر اساس نظریهٔ کنترل اجتماعی هیرشی، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می‌شود، پیوند اجتماعی است. به اعتقاد هیرشی، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مسؤولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از چهار عنصر در فرد، می‌تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی او شود. بر اساس نظریهٔ هیرشی، آزادی مطلق افراد در زندگی اجتماعی، زمینهٔ آسیب‌های اجتماعی در بین افراد و جامعه را فراهم می‌سازد. به اعتقاد هیرشی، بزهکاری زمانی اتفاق می‌افتد که قیود فرد نسبت به اجتماع ضعیف شود یا به کلی از بین برود، به‌عبارتی انحرافات وقتی اتفاق می‌افتد که فرد نسبت به قید و بندهای اجتماعی، کم اعتنا یا اصلا بی‌اعتنا باشد. بر اساس این نظریه، اگر افراد نسبت به بایدها و نبایدهای جامعه، توجهی نداشته باشند و خود را فردی آزاد و مستقل در نظر بگیرند، این فرایند رفتاری زمینه را برای انزوای افراد و آسیب‌های اجتماعی فراهم می‌سازد (فیضی، ۱۳۹٤: ۳۲).

گروهول (۱۹۹۹) در خصوص اینترنت و میزان استفاده از آن اظهار می‌کند که علّت گرایش افراد به استفادهٔ اعتیادآور از اینترنت، تمایل آنها به دوری گزیدن از مشکلاتی است که در زندگی شخصی با آنها مواجه‌اند. به عبارتی، افراد برای اینکه از مشکلات زندگی فرار کنند، به اینترنت روی می‌آورند. وی دیدگاه دیگری نیز در خصوص دلیل استفادهٔ اعتیادی از اینترنت مطرح می‌کند. او در

[1] .Grvhvl

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

این دیدگاه، به مراحلی نظیر افسون‌گری، سرخوردگی و تعادل اشاره می‌کند که فرد هنگام کار با اینترنت و کشف منابع آن، از آن‌ها گذر می‌کند (رحمانی و همکاران، ۱۳۹٤: ۱۳).

در مجموع، نظریه‌های اجتماعی در خصوص فضای مجازی و اینترنت را می‌توان به سه دستهٔ بسیار کلی تقسیم کرد: الف) نظریه‌های اجتماعی با رویکرد مثبت ب) نظریه‌های اجتماعی با رویکرد منفی ج) نظریه‌های اجتماعی با رویکرد میانه‌رو (ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۵: ۱۲٦).

الف. نظریه‌های اجتماعی با رویکرد مثبت: نخستین و شاید معتبرترین نظریه در باب فرهنگ دیجیتال و فضای مجازی است که تا حدود بسیاری نیز خوش‌بینانه است. بر اساس نظریهٔ ترکل[1] در باب رابطهٔ حضور در فضای مجازی و شکل‌گیری خود پست‌مدرن در بین کاربران فضای مجازی به‌ویژه شرکت‌کنندگان در میدان‌های چندکاربردی به مثابهٔ فضایی مجازی برای گفتگو، بازی نقش و تعامل با سایرین باید به‌طور مداوم و منظم باشد. وی، معتقد است که فضای مجازی در حال سوق دادن ما به فرهنگ پست مدرن بر مبنای تمایز و پراکندگی است؛ زیرا حضور در فضای مجازی به علّت ویژگی‌های خاص آن از جمله امکان گمنامی و حذف نشانه‌های فیزیکی، به خود کاربر اجازه می‌دهد که به آسانی نقش‌های متعدد و متفاوتی را در زمان‌های مختلف و با تنظیمات مختلف مورد دلخواه و پسندخود، بازی کند. استون[2] نیز معتقد است که فضای مجازی، به‌عنوان رسانه‌ای با پهنای باند پایین در مقایسه با تعامل چهره به چهره، فرصت بیشتری برای دخیل کردن فرایندهای تفسیر، تخیل و آرزوهای طرفین تعامل در گفتگو فراهم می‌آورد.

ب. نظریه‌های اجتماعی با رویکرد منفی: این دسته از نظریات شامل ترکیبی از نظریات با رویکردهای نسبتاً بدبینانه به تأثیرات حضور کاربران در فضای مجازی است. مسألهٔ نخست که این دست نظریه‌پردازان بدان پرداخته‌اند و آن را به چالش کشیده‌اند، مسألهٔ گمنامی به‌عنوان امکانی رهایی‌بخش است. دنیای مجازی شاید در مجموع، محاسبه‌ناپذیرتر از دنیای روزمره باشد، اما در مجموع، بر پایهٔ همان قواعد و قراردادهای اجتماعی دنیای واقعی شکل گرفته است. در حقیقت فضای مجازی نیز توسط منابع قدرت اقتصادی و سیاسی واقعی، کنترل و اداره می‌شود. اینترنت در این معنا، محتوایی برنامه‌ریزی شده و از پیش مشخص است که توسط یک عده برنامه‌ریز، ایجاد شده است و تحت کنترل آنان است و به همین علّت، خودهای شکل گرفته در فضای مجازی نیز بیشتر، شکل برنامه‌ها هستند تا هویت‌ها. در مجموع، این دسته از نظریه‌پردازان اعتقاد دارند که تعاملات مجازی در نهایت منجر به ایجاد انزوای اجتماعی و کاهش تعاملات کاربر در دنیای واقعی مخصوصاً با اعضای خانواده، دوستان نزدیک و نظایر آن می‌شود.

---

[1] . Turkel
[2] . Ston

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ج. نظریه‌های اجتماعی با رویکرد میانه‌رو: در این بخش، دو رویکرد عمده وجود دارد؛ رویکرد نخست به نحوهٔ شکل‌گیری و ارائهٔ خود در فضای مجازی در چارچوب نظریهٔ نمایش گافمن و رویکرد دوم، رویکرد نوین به خود در دنیای مدرن کنونی و در پرتو ظهور و گسترش رسانه‌های جدید و افزایش تعاملات رسانه‌ای شده است. میلر[1] نیز متأثر از گافمن[2] بر این باور است که ارتباطات الکترونیکی، دامنهٔ جدیدی از چارچوب‌های تعامل با آداب و رسومی مخصوص وضع می‌کنند؛ اگر چه آشکارا از تعاملات دنیای واقعی و با حضور فیزیکی فقیرترند، اما فرصت‌ها و چالش‌های جدیدی در راه ارائه و نمایاندن خود در دنیای کنونی فراهم می‌کنند. از نظر میلر در مجموع می‌توان گفت که افراد در فضای مجازی، فرصت ارائهٔ خود مطلوب و ایده‌آل خویشتن را تا حدودی در اختیار دارند، خودهایی که می‌توانند پشت صحنه فرد در دنیای واقعی یا ترکیبی از پشت صحنه و جلوی صحنه وی باشند. فضای مجازی در این معنا هم می‌تواند در حکم جلوی صحنه خود و دیگران و هم در حکم پشت صحنه آنان باشد. مطالعات اخیر در زمینهٔ اعتیاد به اینترنت بیانگر این است که استفادهٔ بیش از حد از اینترنت منجر به انزوای اجتماعی و کاهش تعاملات و ارتباطات می‌گردد (پیرزاده، ۱۳۹۰: ۵۸۱).

روش تحقیق

این مطالعه از نظر هدف، یک مطالعهٔ بنیادی و از لحاظ اجرا یک پژوهش مروری از نوع فراتحلیل است. منظور از فراتحلیل، تجزیه و تحلیل نتایج یافته‌ها، بحث‌ها و نتیجه‌گیری‌های تحقیقات اولیه است (ادواردز، دیوید و ادواردز[3]، ۲۰۰۹). در حقیقت این بخش به شناسایی راهبرد تجزیه و تحلیل داده‌ها، طبقه‌بندی داده‌ها و بحث و تفسیر یافته‌ها در ارتباط با سؤال‌های پژوهش مورد نظر، پرداخته می‌شود (بنچ و دی[4]، ۲۰۱۰). معنای دقیق اندازهٔ اثر، تأثیر متغیر اول بر متغیر دوم است. به عبارت دیگر، اندازهٔ اثر، نشان‌دهندهٔ میزان رابطهٔ بین یک متغیر و متغیر دیگر با یک روش استاندارد شده است (اورتگا[5]، ۲۰۱۱).

جامعهٔ آماری تحقیق، شامل مقالات و پایان‌نامه‌های داخلی در دسترس طی ۲۰ سال گذشته به تعداد ۸۳ پژوهش است و ۴۸ پژوهش مرتبط با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی- هدفمند که ملاک‌های درون‌گنجی را داشتند، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند (تعداد ۴۰ متغیر مستقل و ۳۶ متغیر وابستهٔ مختلف شناسایی شد). در این پژوهش برای طرح کدگذاری داده‌ها و امانت‌داری و

[1] . Miller
[2] . Guffman
[3] . Edwards, Davies & Edwards
[4] . Bench & Day
[5] . Ortega

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

دقت بیشتر از چک‌لیست استفاده شد. اطلاعاتی که در چک لیست گردآوری داده‌ها آمده بود شامل نویسندگان، سال، عنوان پژوهش، متغیرهای اصلی، روش پژوهش، جامعه و نمونهٔ آماری، تعداد نمونه، روش‌نمونه‌گیری، آزمون‌های مورد استفاده، روایی و پایایی و معنی‌داری آزمون‌ها بود. محتوای درج‌شده در چک‌لیست بر اساس نظرخواهی از چند استاد خبره (محاسبهٔ میزان توافق آن‌ها) و از معیارهای به کار رفته در پژوهش‌های مشابه به دست آمد. بنابراین، از روایی محتوایی و پایایی لازم برخوردار است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ویرایش دوم نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA2)[1] انجام شد.

یافته‌های پژوهش

حجم نمونهٔ آماری، در حوزهٔ پیشایندهای اجتماعی-فرهنگی به اینترنت ۲۵ پژوهش بود. به طور کلی در تمامی پژوهش‌های مورد بررسی، ٦٨٣٣ آزمودنی مطالعه شدند، که به‌طور متوسط برای هر پژوهش ۲۷۳ نفر است. نتایج نشان داد ۳٦ درصد از پژوهش‌ها در سال‌های ۸۹ تا ۹۵ و ٦٤ درصد در سال‌های ۹٦ تا ۱٤۰۰ انجام شده است. ٤ درصد از پژوهش‌ها بر روی گروه نمونهٔ زن و ۹٦ درصد از پژوهش‌ها بر روی هر دو جنس انجام شده است. همچنین ۵۲ درصد پژوهش‌هایی که در زمینهٔ پیشایندهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت انجام شده است، با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای؛ ۱٦ درصد پژوهش‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای؛ ۲۰ درصد پژوهش‌ها با روش نمونه‌گیری دردسترس انجام شده است و روش‌های نمونه‌گیری گلوله برفی، هدفمند و تصادفی ساده هر کدام در یک پژوهش انجام شده است.

در پژوهش حاضر، شاخص‌های اندازهٔ اثرهای خانواده r استفاده شده است. بر اساس نظر کوهن[2] (۱۹۹۲، به نقل از دلاور، ۱۳۹٤) برای شاخص r، اندازه‌های اثر ۰/۱ و ۰/۳ و ۰/۵ به ترتیب کوچک، متوسط و بزرگ قلمداد می‌شود. به دلیل این‌که در پژوهش‌های مورد بررسی، آمارهٔ گزارش شدهٔ r می‌باشد، در نتیجه نیازی به تبدیل آنها نیست. در نهایت با استفاده از فن هانتر و اشمیت[3]، به ترکیب اندازه‌های اثر و نتیجه‌گیری پرداخته شد.

[1] . Comprehensive Meta-Analysis
[2] . Cohen
[3] . Hunter & Schimidt

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شمارهٔ یک-شاخص‌های مرتبط با اندازهٔ اثر تحقیقات اولیه در حوزهٔ پیشایندهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت

پژوهشگر	سال	متغیر مستقل	متغیر وابسته	اندازهٔ اثر	حد پایین	حد بالا	ارزش Z	سطح معناداری
عباسی	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۹	-۰/۳۷	-۰/۲۰	-۶/۲۷	۰/۰۰۱
اشعری	۱۳۹۸	اضطراب اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۳۰	۰/۱۹	۰/۴۱	۴/۹۶	۰/۰۰۱
محمدی و همکاران	۱۳۸۹	سرمایهٔ اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۱۲	-۰/۰۵	۰/۲۸	۱/۴۰	۰/۱۶۱
رشیدیان و همکاران	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی خانواده	اعتیاد به اینترنت	-۰/۷۲	-۰/۷۸	-۰/۶۵	-۱۴/۱۵	۰/۰۰۱
رشیدیان و همکاران	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی دوستان	اعتیاد به اینترنت	-۰/۷۷	-۰/۸۲	-۰/۷۱	-۱۵/۹۱	۰/۰۰۱
رشیدیان و همکاران	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی افراد مهم	اعتیاد به اینترنت	-۰/۷۳	-۰/۷۸	-۰/۶۷	-۱۴/۴۸	۰/۰۰۱
عثمانی و همکاران	۱۳۹۹	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۹۲	-۰/۹۴	-۰/۹۰	-۲۲/۵۸	۰/۰۰۱
عثمانی و همکاران	۱۳۹۹	سرمایهٔ اجتماعی (اعتماد)	اعتیاد به اینترنت	-۰/۸۱	-۰/۸۵	-۰/۷۶	-۱۶/۰۲	۰/۰۰۱
عثمانی و همکاران	۱۳۹۹	سرمایهٔ اجتماعی (همدلی)	اعتیاد به اینترنت	-۰/۸۸	-۰/۹۱	-۰/۸۴	-۱۹/۵۵	۰/۰۰۱
دلیر و آقایوسفی	۱۳۹۴	هراس اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۷۴	۰/۶۴	۰/۸۲	۹/۳۶	۰/۰۰۱
طالقانی‌نژاد و همکاران	۱۴۰۰	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۵۰	-۰/۵۷	-۰/۴۲	-۱۰/۹۴	۰/۰۰۱
دخیلی و همکاران	۱۳۹۹	مهارت‌های اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۴۹	-۰/۶۲	-۰/۳۴	-۵/۸	۰/۰۰۱
کاکاوند و همکاران	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۱۹	-۰/۳۵	-۰/۰۲	-۲/۲۵	۰/۰۲۴
کاکاوند و همکاران	۱۳۹۷	هراس اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۳۷	۰/۲۲	۰/۵۰	۴/۵۵	۰/۰۰۱
قنادزادگان و همکاران	۱۳۹۷	حمایت اجتماعی خانواده	اعتیاد به اینترنت	-۰/۴۱	-۰/۴۹	-۰/۳۲	-۸/۲۴	۰/۰۰۱
قنادزادگان و همکاران	۱۳۹۷	حمایت اجتماعی دوستان	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۲	-۰/۳۲	-۰/۱۲	-۴/۲۳	۰/۰۰۱
قنادزادگان و همکاران	۱۳۹۷	حمایت اجتماعی افراد مهم	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۵	-۰/۳۴	-۰/۱۵	-۴/۸۳	۰/۰۰۱
قنادزادگان و همکاران	۱۳۹۳	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۲	-۰/۳۲	-۰/۱۲	-۴/۲۳	۰/۰۰۱
رحمتی و کرامتی	۱۳۹۱	خودکارآمدی اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۱۶	-۰/۲۹	-۰/۰۲	-۲/۲۷	۰/۰۲۴
کوهی و همکاران	۱۳۹۷	سرمایهٔ اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۵۳	-۰/۵۸	-۰/۴۷	-۱۵/۱۷	۰/۰۰۱
شالچی و کلاهی حامد	۱۳۹۱	شکاف بین نسلی	اعتیاد به اینترنت	۰/۲۱	۰/۰۹	۰/۳۲	۳/۵۱	۰/۰۰۱
نیازی و کرمانی نصرآبادی	۱۳۹۳	سرمایهٔ اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۳۸	-۰/۴۶	-۰/۲۹	-۷/۶۶	۰/۰۰۱
بیرامی و همکاران	۱۳۹۳	حمایت اجتماعی خانواده	اعتیاد به اینترنت	-۰/۴۳	-۰/۵۴	-۰/۳۰	-۶	۰/۰۰۱
بیرامی و همکاران	۱۳۹۳	حمایت اجتماعی دوستان	اعتیاد به اینترنت	-۰/۵۳	-۰/۶۳	-۰/۴۱	-۷/۶۹	۰/۰۰۱
بیرامی و همکاران	۱۳۹۹	حمایت افراد مه	اعتیاد به اینترنت	-۰/۵۰	-۰/۶۰	-۰/۳۸	-۷/۱۶	۰/۰۰۱
رئیسی و همکاران	۱۳۹۹	مهارت‌های اجتماعی مثبت	اعتیاد به اینترنت	-۰/۳۸	-۰/۴۸	-۰/۲۷	-۶/۲۹	۰/۰۰۱
رئیسی و همکاران	۱۳۹۴	مهارت‌های اجتماعی منفی	اعتیاد به اینترنت	۰/۳۵	۰/۲۴	۰/۴۵	۵/۷۴	۰/۰۰۱
سنندجی و همکاران	۱۳۹۶	اضطراب اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۳۷	۰/۲۲	۰/۵۰	۴/۶۳	۰/۰۰۱
صدوقی و مرکوبی بیدگلی	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۷	-۰/۳۸	-۰/۱۵	-۴/۴۴	۰/۰۰۱

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

صدوقی و مرکوبی بیدگلی	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی خانواده	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲٤	-۰/۳۵	-۰/۱۲	-۳/۹۲	۰/۰۰۱
صدوقی و مرکوبی بیدگلی	۱۳۹۶	حمایت اجتماعی دوستان	اعتیاد به اینترنت	-۰/۳۲	-۰/٤۳	-۰/۲۱	-۵/۳۲	۰/۰۰۱
صدوقی و مرکوبی بیدگلی	۱۳۹۸	حمایت اجتماعی افراد مهم	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۸	-۰/۳۹	-۰/۱٦	-٤/٦۱	۰/۰۰۱
طالقانی‌نژاد و همکاران	۱۳۹۹	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/٤٦	-۰/۵۳	-۰/۳۸	-۹/۹۱	۰/۰۰۱
برادران و همکاران	۱۳۹٦	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۲۰	۰/۰۹	۰/۳۱	۳/۳۹	۰/۰۰۱
شکر افشان و همکاران	۱۳۹۵	هراس اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۲٤	۰/۱٤	۰/۳۳	٤/۷۱	۰/۰۰۱
طباطبائی‌راد و اکبری بلوطبنگان	۱۳۹۱	اضطراب اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/۸۹	۰/۸۷	۰/۹۱	۲۸/۳۳	۰/۰۰۱
فیاضی	۱۳۹۱	مهارت اجتماعی مثبت	اعتیاد به اینترنت	-۰/٤۱	-۰/۵٤	-۰/۲۷	-۵/۲۸	۰/۰۰۱
فیاضی	۱۳۹۷	مهارت‌های اجتماعی منفی	اعتیاد به اینترنت	۰/۳۳	۰/۱۸	۰/٤۷	٤/۱٦	۰/۰۰۱
محمدی	۱۳۹٦	هراس اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	۰/٦٦	۰/٦	۰/۷۱	۱٤/۹۲	۰/۰۰۱
شهبازی‌نژاد و همکاران	۱۳۹٦	حمایت اجتماعی	اعتیاد به اینترنت	-۰/۲۹	-۰/٤۵	-۰/۱۲	-۳/۲۳	۰/۰۰۱
اندازهٔ اثر ثابت				-۰/۲۳	-۰/۲۵	-۰/۲۱	-۲۳/٦٦	۰/۰۰۱
اندازهٔ اثر تصادفی				-۰/۲۳	-۰/٤۰	-۰/۰۵	-۲/۵۱	۰/۰۰۱

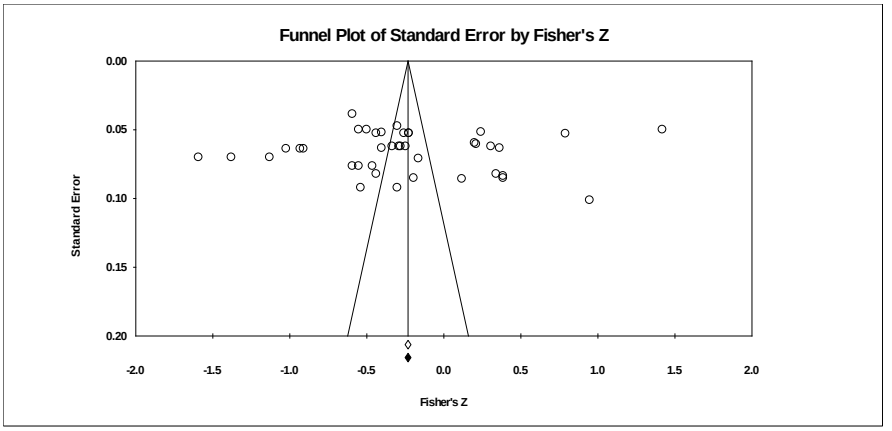
طبق جدول ۱، اندازه اثر ترکیبی برای متغیرهای به کار رفته در کلیهٔ پژوهش‌های قبلی در حوزهٔ پیشایندهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در مدل اثرات ثابت ۰/۲۳- و تصادفی ۰/۲۳- به‌دست آمد. بر طبق معیار کوهن (۱۹۹۲، به نقل از دلاور، ۱۳۹٤) اندازهٔ اثر ترکیبی بدست آمده در هر دو مدل کم است.

در این پژوهش، ابتدا به بررسی مهم‌ترین پیش‌فرض‌های فراتحلیل (بررسی خطای انتشار در میان مطالعات و همگن بودن مطالعات انجام شده) پرداخته شد. نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون ایگر[1] (t=۰/۱۹، df=۳۸، p=۰/۸٤٦) نشان داد که عرض از مبدأ خط رگرسیونی مطالعات، نزدیک به صفر است و این بدین معناست که در پژوهش‌ها، سوگیری وجود ندارد. بر طبق نتیجهٔ آزمون N ایمن از خطا باید تعداد ۵۷۲۳ پژوهش با میانگین اثر صفر را برای ترکیب آزمون دو دامنه و دستیابی به سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ وارد تحلیل کنیم. با توجه به زیاد بودن این مطالعات، می‌توان به اندازهٔ اثر کلی این پژوهش‌ها اطمینان داشت. بر اساس آزمون اصلاح و برازش دوال و توئیدی[2] مدل اثر ثابت برآورد نقطه‌ای و فاصلهٔ اطمینان ۹۵ ٪ برای پژوهش‌ها، ۰/۲۳- و (۰/۳۹- ،

[1] . Egger regression
[2] . Duval and Tweedie's trim-and fill tes

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۰/۰۵-) و براساس مدل تصادفی، برآورد نقطه‌ای و فاصلهٔ اطمینان ۹۵ ٪ برای پژوهش‌های ترکیبی، ۰/۲۳- و (۰/۳۹- ، ۰/۰۵-) است. همچنین نتایج نشان داد که نمودار قیفی[1]، متقارن است.

نمودارشمارهٔ یک- نمودار قیفی پیشایندهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت

بنابراین با در نظر گرفتن هر چهار روش مورد بررسی، می‌توان نتیجه گرفت که مطالعات مورد بررسی سوگیری انتشار ندارند.

در جدول ۲، اندازهٔ اثر پیشایندهای اعتیاد به اینترنت در پژوهش‌های گردآوری شده، گزارش شده است.

جدول شمارهٔ دو- اندازهٔ اثر پیشایندهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت

ردیف	متغیر مورد بررسی	تکرار	میانگین اندازهٔ اثر	حد پایین	حد بالا	ارزش Z	سطح معناداری
۱	اضطراب اجتماعی	۳	۰/۶۱	-۰/۰۸	۰/۹۰	۱/۷۷	۰/۰۷۷
۲	حمایت اجتماعی افراد مهم	۴	-۰/۴۷	-۰/۶۷	-۰/۱۹	-۳/۱۵	۰/۰۰۲
۳	حمایت اجتماعی دوستان	۴	-۰/۴۹	-۰/۷۲	-۰/۱۸	-۲/۹۴	۰/۰۰۳
۴	حمایت اجتماعی	۹	-۰/۳۹	-۰/۶۰	-۰/۱۳	-۲/۸۵	۰/۰۰۴

[1] . Funnel

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۵	حمایت اجتماعی خانواده	۴	-۰/۴۷	-۰/۶۶	-۰/۲۳	-۳/۶۶	۰/۰۰۱
۶	هراس اجتماعی	۴	۰/۵۳	۰/۲۵	۰/۷۳	۳/۴۹	۰/۰۰۱
۷	خودکارآمدی اجتماعی	۱	-۰/۱۶	-۰/۲۹	-۰/۰۲	-۲/۲۷	۰/۰۲۴
۸	مهارت‌های اجتماعی	۱	-۰/۴۹	-۰/۶۲	-۰/۳۴	-۵/۸۰	۰/۰۰۱
۹	مهارت‌های اجتماعی منفی	۲	۰/۳۴	۰/۲۵	۰/۴۳	۷/۰۹	۰/۰۰۱
۱۰	مهارت‌های اجتماعی مثبت	۲	-۰/۳۹	-۰/۴۷	-۰/۳۰	-۸/۲۰	۰/۰۰۱
۱۱	سرمایهٔ اجتماعی	۵	-۰/۵۹	-۰/۸۰	-۰/۲۵	-۳/۱۷	۰/۰۰۲
۱۲	شکاف بین نسلی	۱	۰/۲۱	۰/۰۹	۰/۳۲	۳/۵۰	۰/۰۰۱
کل	اندازهٔ اثر ثابت	۴۰	-۰/۲۳	-۰/۲۵	-۰/۲۱	-۲۳/۶۶	۰/۰۰۱
	اندازهٔ اثر تصادفی	۴۰	-۰/۰۸	-۰/۱۳	-۰/۰۳	-۳/۲۵	۰/۰۰۱

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، در این فراتحلیل برای مدل‌های ثابت و تصادفی، میانگین مقادیر اندازهٔ اثرها به ترتیب برابر ۰/۲۳- و ۰/۰۸- است که معنادار می‌باشند. برای انتخاب مدل نهایی فراتحلیل، لازم است یک مجموعه تحلیل‌های ناهمگن برای اطمینان از وجود متغیرهای تعدیل‌کننده انجام گیرد. در صورت وجود ناهمگنی در اندازه‌های اثر تحقیقات اولیه، مدل تصادفی انتخاب می‌شود و فرض می‌شود که در جامعهٔ آماری ماهیت روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته تحت تأثیر متغیرهای تعدیل‌کننده، تغییر می‌یابد.

مقدار شاخص Q برابر با ۳۵۵۵/۷۷ است که از لحاظ آماری معنادار و نشانگر تفاوت واقعی بین اندازهٔ اثرهای تحقیقات اولیه است. همچنین مقدار مجذور I برابر با ۹۸/۹۰ است که نشان

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

می‌دهد درصد بالایی از پراکنش موجود در نتایج تحقیقات اولیه، واقعی و ناشی از وجود متغیرهای تعدیل‌کننده است. لازم به ذکر است که در این پژوهش نتایج بر طبق مدل‌های تصادفی گزارش شده است؛ چرا که تحلیل‌های ناهمگنی نشان داد که اندازهٔ اثرهای داخل خود این متغیرهای تعدیل‌کننده هم ناهمگن هستند.

روش نمونه‌گیری پژوهش، به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌گر در نظر گرفته شد که میانگین اندازهٔ اثر پژوهش‌های دارای روش نمونه‌گیری دردسترس، برابر ۰/۵٤-، گلوله برفی ۰/۱۲، هدفمند ۰/۷۳، خوشه‌ای ۰/۲۹- و ساده ۰/۳۳ است که اندازهٔ اثر روش‌های نمونه‌گیری دردسترس، گلوله برفی، هدفمند، خوشه‌ای و ساده معنادار است.

حجم نمونهٔ آماری، در حوزهٔ پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت ۲۳ پژوهش بود. به‌طور کلی در تمامی پژوهش‌های مورد بررسی، ۷۲۵۰ آزمودنی مطالعه شدند، که به‌طور متوسط برای هر پژوهش ۳۱۵ نفر است. نتایج نشان داد ۳٤/۷ درصد از پژوهش‌ها در سال‌های ۹۰ تا ۹٤، ٤۷/۸ درصد، در سال‌های ۹۵ تا ۹۷ و ۱۷/۵ درصد و در سال‌های ۹۸ تا ۱٤۰۰ انجام شده است. ٤/۳۵ درصد از پژوهش‌ها بر روی گروه نمونهٔ مرد، ۱۳/۰۵ درصد بر روی گروه نمونهٔ زن و ۸۲/٦ درصد از پژوهش‌ها بر روی هر دوجنس انجام شده است. همچنین ٤۳/۵ درصد پژوهش‌هایی که در زمینهٔ پیامدهای اجتماعی فرهنگی اعتیاد به اینترنت انجام شده است، با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای؛ ۲٦/۱ درصد پژوهش‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای؛ ۸/۷ درصد پژوهش‌ها با روش نمونه‌گیری دردسترس؛ ۱۳ درصد پژوهش‌ها به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و روش نمونه‌گیری هدفمند و آنلاین هر کدام در یک پژوهش انجام شده است.

جدول شمارهٔ چهار-شاخص‌های مرتبط با اندازهٔ اثر تحقیقات اولیه در حوزهٔ پیامدهای اجتماعی-فرهنگی اعتیاد به اینترنت

پژوهشگر	سال	متغیر مستقل	متغیر وابسته	اندازهٔ اثر	حد پایین	حد بالا	ارزش Z	سطح معنادا ری
حسینی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	سازگاری اجتماعی	۰/۵۵-	۰/٦٤-	۰/٤٤-	۸/۵۹-	۰/۰۰۱
نوابخش و رحمانی	۱۳۹۲	اعتیاد به اینترنت	کاهش ارتباطات اجتماعی	۰/۲۹	۰/۲۰	۰/۳۸	۵/۹۵	۰/۰۰۱
محمدی‌جو	۱۳۹۲	اعتیاد به اینترنت	انزوای اجتماعی	۰/۵۸	۰/۵۱	۰/٦٤	۱۳/۲	۰/۰۰۱

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

هرچگانی‌نژاد و پورکاوه	۱۳۹۶	اعتیاد به اینترنت	امنیت اجتماعی	-۰/۴۴	-۰/۶۴	-۰/۱۸	-۳/۲۴	۰/۰۰۱
میکائیلی و حبیبی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	اضطراب اجتماعی	۰/۴۱	۰/۳۲	۰/۴۹	۸/۳۵	۰/۰۰۱
پورشافعی و نادری	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	سلامت اجتماعی	-۰/۲۲	-۰/۳۳	-۰/۱۱	-۳/۸۵	۰/۰۰۱
روحانی و تاری	۱۳۹۰	اعتیاد به اینترنت	رشد اجتماعی	-۰/۰۹	-۰/۱۸	۰/۰۱	۱/۸۴	۰/۰۶۶
ساداتی بالادهی و تقی‌پور جوان	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	رشد اجتماعی	-۰/۳۴	-۰/۴۳	-۰/۲۴	-۶/۶۰	۰/۰۰۱
مولایی و جانی	۱۳۹۴	اعتیاد به اینترنت	گرایش به جنس مخالف	۰/۵۸	۰/۵۱	۰/۶۴	۱۲/۸۶	۰/۰۰۱
مولایی و جانی	۱۳۹۴	اعتیاد به اینترنت	خشونت	۰/۵۶	۰/۴۹	۰/۶۳	۱۲/۲۹	۰/۰۰۱
مولایی و جانی	۱۳۹۴	اعتیاد به اینترنت	رفتار جنسی	۰/۴۵	۰/۳۷	۰/۵۳	۹/۴۱	۰/۰۰۱
حسینی و نیکنام	۱۳۹۹	اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی	مهارت‌های ارتباطی	-۰/۳۸	-۰/۴۸	-۰/۲۷	-۶/۲۹	۰/۰۰۱
شعبانی و همکاران	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	انزوای اجتماعی	۰/۶۷	۰/۶۱	۰/۷۲	۱۵/۸۵	۰/۰۰۱
قادرزاده و احمدپور	۱۳۹۰	کاربری اینترنت	هویت قومی	-۰/۴۹	-۰/۵۶	-۰/۴۱	-۱۰/۶۸	۰/۰۰۱
قادرزاده و احمدپور	۱۳۹۰	کاربری اینترنت	هویت ملی	۰/۶۰	۰/۵۳	۰/۶۶	۱۳/۸۱	۰/۰۰۱
قادرزاده و احمدپور	۱۳۹۰	کاربری اینترنت	هویت جهانی	۰/۶۴	۰/۵۸	۰/۶۹	۱۵/۱۱	۰/۰۰۱
مرعشیان و کشفی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	فقر اقتصادی خانواده	۰/۴۱	۰/۲۹	۰/۵۲	۶/۱۱	۰/۰۰۱
مرعشیان و کشفی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	دوستان ناباب	۰/۵۳	۰/۶۲	۰/۶۲	۸/۲۸	۰/۰۰۱
مرعشیان و کشفی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	پایبندی خانواده به مذهب	-۰/۴۸	-۰/۵۸	-۰/۳۷	-۷/۳۴	۰/۰۰۱

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مرعشیان و کشفی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	نحوه گذراندن اوقات فراغت	۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۳۲	۲/۷	۰/۰۰۷
مرعشیان و کشفی	۱۳۹۵	اعتیاد به اینترنت	مشکلات اجتماعی خانواده	۰/۳٦	۰/۲۳	۰/٤۸	۵/۲۹	۰/۰۰۱
فتحی و همکاران	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	سلامت اجتماعی	-۰/۵٤	-۰/٦۱	-۰/٤٦	-۱۱/۲۲	۰/۰۰۱
نعمتی و همکاران	۱۳۹۸	اعتیاد به اینترنت	انحرافات اخلاقی	۰/۳۵	۰/۱۸	۰/۵۰	۳/۸۸	۰/۰۰۱
دادرس و همکاران	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	پایبندی به فرهنگ ملی	-۰/۵۹	-۰/٦۵	-۰/۵۲	-۱۳/۰٤	۰/۰۰۱
احیایی و همکاران	۱۳۹٤	اعتیاد به اینترنت	هویت فرهنگی	-۰/۲۵	-۰/۳۵	-۰/۱٤	-٤/٤	۰/۰۰۱
احیایی و همکاران	۱۳۹٤	اعتیاد به اینترنت	تعلق به هنر محلی	-۰/۲۰	-۰/۳۱	-۰/۰۹	-۳/٤۹	۰/۰۰۱
احیایی و همکاران	۱۳۹٤	اعتیاد به اینترنت	تعلق به میراث فرهنگی	-۰/۱۷	-۰/۲۸	-۰/۰٦	-۲/۹٦	۰/۰۰۳
احیایی و همکاران	۱۳۹٤	اعتیاد به اینترنت	تعلق به زبان محلی	-۰/۱۵	-۰/۲٦	-۰/۰٤	-۲/٦	۰/۰۰۹
بابایی	۱٤۰۰	اعتیاد به اینترنت	گرایش به اعتیاد	۰/۱٦	۰/۰۹	۰/۲۳	٤/٤۳	۰/۰۰۱
بابایی	۱٤۰۰	اعتیاد به اینترنت	نگرش به ارتباط با جنس مخالف	۰/۲۲	۰/۱۵	۰/۲۹	٦/۱٤	۰/۰۰۱
بابایی	۱٤۰۰	اعتیاد به اینترنت	افکار خودکشی	۰/۱۳	۰/۰٦	۰/۲۰	۳/۵۹	۰/۰۰۱
روشنی و سلیمانی	۱۳۹۷	اعتیاد به اینترنت	گرایش به جرم در فضای سایبری	۰/٤۰	۰/۳۱	۰/٤۸	۸/۲۷	۰/۰۰۱
آقایاری هیر و همکاران	۱۳۹٤	شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه	سلامت اجتماعی	-۰/۱٤	-۰/۲٤	-۰/۰٤	-۲/۷۵	۰/۰۰٦

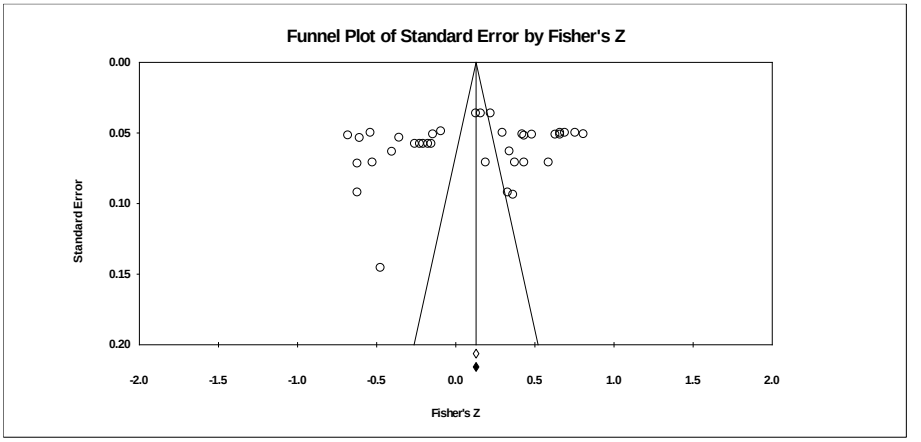
[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

صادقی و همکاران	۱۳۹۹	اعتیاد به اینترنت	انگ اجتماعی	۰/۳۳	۰/۲۲	۰/٤٤	۵/٤۱	۰/۰۰۱
بیدی و همکاران	۱۳۹۱	اعتیاد به اینترنت	سازگاری اجتماعی	-۰/۵۵	-۰/٦٦	-۰/٤۱	-٦/٦۹	۰/۰۰۱
رضاپور و همکاران	۱۳۹٦	استفاده از شبکه‌های اجتماعی	ادراک تعامل اجتماعی	۰/۳۲	۰/۱۵	۰/٤۷	۳/۵۹	۰/۰۰۱
اندازهٔ اثر ثابت				۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۱۵	۰/۱٤	۰/۰۰۱
اندازهٔ اثر تصادفی				۰/۰۸	-۰/۰٦	۰/۲۳	۱/۱٤	۰/۲۵۳

طبق جدول ٤، اندازهٔ اثر ترکیبی برای متغیرهای به کار رفته در کلیهٔ پژوهش‌های قبلی در حوزهٔ پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در مدل اثرات ثابت ۰/۱۳ و تصادفی ۰/۰۸ به‌دست آمد. بر طبق معیار کوهن (۱۹۹۲، به نقل از دلاور، ۱۳۹٤) اندازهٔ اثر ترکیبی بدست آمده در هر دو مدل کم می‌باشد.

در این پژوهش، ابتدا به بررسی مهم‌ترین پیش‌فرض‌های فراتحلیل (بررسی خطای انتشار در میان مطالعات و همگن بودن مطالعات انجام شده) پرداخته شد. نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون ایگر (t=۱/۰۸، df=۳٤، p=۰/۲۸٤) نشان داد که عرض از مبدأ خط رگرسیونی مطالعات نزدیک به صفر است و این بدین معناست که در پژوهش‌ها سوگیری وجود ندارد. بر طبق نتیجهٔ آزمون N ایمن از خطا باید تعداد ۱۲۰۱ پژوهش با میانگین اثر صفر را برای ترکیب آزمون دو دامنه و دستیابی به سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ وارد تحلیل کنیم. با توجه به زیاد بودن این مطالعات می‌توان به اندازهٔ اثر کلی این پژوهش‌ها اطمینان داشت. بر اساس آزمون اصلاح و برازش دوال و توئیدی مدل اثر ثابت برآورد نقطه‌ای و فاصلهٔ اطمینان ۹۵ ٪ برای پژوهش‌ها، ۰/۱۲ و (۰/۰۳ ، ۰/۲۰) و براساس مدل تصادفی، برآورد نقطه‌ای و فاصلهٔ اطمینان ۹۵ ٪ برای پژوهش‌های ترکیبی، ۰/۲۱ و (۰/۰۸- ، ۰/٤۸) است. همچنین نتایج نشان داد که نمودار قیفی، متقارن است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

نمودار شمارهٔ دو- نمودار قیفی پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت

بنابراین با در نظر گرفتن هر چهار روش مورد بررسی می‌توان نتیجه گرفت که مطالعات مورد بررسی سوگیری انتشار ندارند.

در جدول ۵، اندازهٔ اثر پیامدهای اعتیاد به اینترنت در پژوهش‌های گردآوری شده، گزارش شده است.

جدول شمارهٔ پنج- اندازه اثر پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت

ردیف	متغیر مورد بررسی	تکرار	میانگین اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	ارزش Z	سطح معناداری
۱	امنیت اجتماعی	۱	-۰/۴۴	-۰/۶۴	-۰/۱۸	-۳/۲۴	۰/۰۰۱
۲	انگ اجتماعی	۱	۰/۳۳	۰/۲۲	۰/۴۴	۵/۴۱	۰/۰۰۱
۳	دوستان ناباب	۱	۰/۵۳	۰/۴۲	۰/۶۲	۸/۲۸	۰/۰۰۱
۴	انحراف اخلاقی	۱	۰/۳۵	۰/۱۸	۰/۵۰	۳/۸۸	۰/۰۰۱
۵	انزوای اجتماعی	۲	۰/۶۳	۰/۵۳	۰/۷۱	۹/۹۳	۰/۰۰۱
۶	اضطراب اجتماعی	۱	۰/۴۱	۰/۳۲	۰/۴۹	۸/۳۵	۰/۰۰۱

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۷	فقر اقتصادی خانواده	۱	۰/۴۱	۰/۲۹	۰/۵۲	۶/۱۱	۰/۰۰۱
۸	گرایش به اعتیاد	۱	۰/۱۶	۰/۰۹	۰/۲۳	۴/۴۳	۰/۰۰۱
۹	هویت فرهنگی	۱	-۰/۲۵	-۰/۳۵	-۰/۱۴	-۴/۴	۰/۰۰۱
۱۰	هویت قومی	۱	۰/۴۹	-۰/۵۶	-۰/۴۱	-۱۰/۶۸	۰/۰۰۱
۱۱	هویت جهانی	۱	۰/۶۴	۰/۵۸	۰/۶۹	۱۵/۱۱	۰/۰۰۱
۱۲	هویت ملی	۱	۰/۶۰	۰/۵۳	۰/۶۶	۱۳/۸۱	۰/۰۰۱
۱۳	گرایش به جنس مخالف	۲	۰/۴۱	۰/۰۱	۰/۷۰	۲/۰۱	۰/۰۴۴
۱۴	گرایش به جرم در فضای سایبری	۱	۰/۴۰	۰/۳۱	۰/۴۸	۸/۲۷	۰/۰۰۱
۱۵	کاهش ارتباطات اجتماعی	۱	۰/۲۹	۰/۲۰	۰/۳۸	۵/۹۵	۰/۰۰۱
۱۶	خودکشی	۱	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۲۰	۳/۵۹	۰/۰۰۱
۱۷	خشونت	۱	۰/۵۶	۰/۴۹	۰/۶۳	۱۲/۲۹	۰/۰۰۱
۱۸	مشکلات اجتماعی خانواده	۱	۰/۳۶	۰/۲۳	۰/۴۸	۵/۲۹	۰/۰۰۱
۱۹	مهارت ارتباطی	۱	-۰/۳۸	-۰/۴۸	-۰/۲۷	-۶/۲۹	۰/۰۰۱
۲۰	نحوه گذراندن اوقات فراغت	۱	۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۳۲	۲/۷۰	۰/۰۰۷

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۲۱	پایبندی به فرهنگ ملی	۱	-۰/۵۹	-۰/۶۵	-۰/۵۲	-۱۳/۰۴	۰/۰۰۱
۲۲	پایبندی خانواده به مذهب	۱	-۰/۴۸	-۰/۵۸	-۰/۳۷	-۷/۳۴	۰/۰۰۱
۲۳	رفتار جنسی	۱	۰/۴۵	۰/۳۷	۰/۵۳	۹/۴۱	۰/۰۰۱
۲۴	رشد اجتماعی	۲	-۰/۲۲	-۰/۴۵	۰/۰۴	-۱/۶۸	۰/۰۹۴
۲۵	سلامت اجتماعی	۳	-۰/۳۱	-۰/۵۴	-۰/۰۴	-۲/۲۳	۰/۰۲۶
۲۶	سازگاری اجتماعی	۲	-۰/۵۵	-۰/۶۲	-۰/۴۷	-۱۰/۸۹	۰/۰۰۱
۲۷	تعلق به میراث فرهنگی	۱	-۰/۱۷	-۰/۲۸	-۰/۰۶	-۲/۹۶	۰/۰۰۳
۲۸	تعلق به زبان محلی	۱	-۰/۱۵	-۰/۲۶	-۰/۰۴	-۲/۶۰	۰/۰۰۹
۲۹	تعلق به هنر محلی	۱	-۰/۲۰	-۰/۳۱	-۰/۰۹	-۳/۴۹	۰/۰۰۱
۳۰	ادراک تعامل اجتماعی	۱	۰/۳۲	۰/۱۵	۰/۴۷	۳/۵۹	۰/۰۰۱
کل	اندازه اثر ثابت	۳۶	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۱۴	۱۳/۹۹	۰/۰۰۱
	اندازه اثر تصادفی	۳۶	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۱۵	۱۲/۳۵	۰/۰۰۱

همان‌گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، در این فراتحلیل، برای مدل‌های ثابت و تصادفی میانگین مقادیر اندازهٔ اثرها به ترتیب برابر ۰/۱۳ و ۰/۱۳ است که معنادار می‌باشند. برای انتخاب مدل نهایی فراتحلیل لازم است یک مجموعه تحلیل‌های ناهمگن برای اطمینان از وجود متغیرهای تعدیل‌کننده انجام گیرد. در صورت وجود ناهمگنی در اندازه‌های اثر تحقیقات اولیه، مدل تصادفی

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

انتخاب می‌شود و فرض می‌شود که در جامعهٔ آماری ماهیت روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته تحت تأثیر متغیرهای تعدیل‌کننده تغییر می‌یابد.

مقدار شاخص Q برابر با ۳۵۵۵/۷۷ است که از لحاظ آماری معنادار و نشانگر تفاوت واقعی بین اندازهٔ اثرهای تحقیقات اولیه است. همچنین مقدار مجذور I برابر با ۹۸/۹۰ است که نشان می‌دهد درصد بالایی از پراکنش موجود در نتایج تحقیقات اولیه واقعی و ناشی از وجود متغیرهای تعدیل‌کننده است. لازم به ذکر است که در این پژوهش، نتایج بر طبق مدل‌های تصادفی گزارش شده است؛ چرا که تحلیل‌های ناهمگنی نشان داد اندازهٔ اثرهای داخل خود این متغیرهای تعدیل‌کننده هم ناهمگن هستند.

روش نمونه‌گیری پژوهش، به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌گر در نظر گرفته شد که اندازهٔ اثر پژوهش‌های دارای روش نمونه‌گیری دردسترس ۰/۲۹، هدفمند ۰/۵۵-، خوشه‌ای ۰/۰٦، آنلاین ۰/۳۳، ساده ۰/۲٤ و طبقه‌ای ۰/۱۷ است که اندازهٔ اثر همه معنادار است.

نتیجه‌گیری

در تحقیق حاضر با استفاده از روش فراتحلیل، نتایج چندین مقاله و پایان‌نامه، جداگانه در مورد پیشایندها و پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت مورد بررسی قرار گرفت. نتایج فراتحلیل نشان داد که اضطراب اجتماعی باعث افزایش اعتیاد به اینترنت می‌شود، این یافته با نتایج پژوهش اسن[1] و همکاران (۲۰۱۳)، روزن[2] و همکاران (۲۰۱۳) و استاوروپولوس[3] و همکاران (۲۰۱٦) همسو است. در راستای تبیین نتایج به دست آمده از پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس اضطراب اجتماعی لازم است اشاره شود که اعتیادهای بیمارگونه، ریشه در زندگی گذشتهٔ فرد، تضادها و محرومیت‌های آن دارند. استفاده از اینترنت ممکن است تلاشی برای کنترل اضطراب و افسردگی و شاید منعکس‌کنندهٔ ناامنی‌های عمیق و احساس تهی بودن درونی باشند. اضطراب اجتماعی، فرد را مستعد استفادهٔ مشکل‌آفرین از اینترنت می‌نماید. این آسیب‌پذیری امکان ادراک ارتباط روی‌خط را به‌عنوان وسیله‌ای با ایمنی بیشتر در تعاملات در نظر می‌گیرد، چرا که در این حالت، فرد کنترل بهتری برای معرفی هرچه بیشتر خود دارد، احتمال قضاوت منفی کاهش می‌یابد و موجب بهبود کیفیت رابطه می‌شود. اضطراب اجتماعی، به‌عنوان پیش‌بینی‌کنندهٔ معنی‌داری برای استفادهٔ مشکل‌آفرین از اینترنت به هنگام کنترل کردن افسردگی و اضطراب فراگیر، مورد تأیید قرار می‌گیرد (لی و استاپینسکی[4]، ۲۰۱۲).

---

[1] . Esen
[2] . Rosen
[3] . Stavropoulos
[4] . Lee & Stapinski

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

نتایج نشان داد سرمایهٔ اجتماعی باعث کاهش اعتیاد به اینترنت می‌شود، این یافته با نتایج پژوهش‌های کوهی و همکاران (۱۳۹۱) و شکلووسکی[1] و همکاران (۲۰۰٤) همسو است. استفادهٔ بیش از حد از اینترنت باعث می‌شود که انزوای اجتماعی و تفردگرایی در بین کاربران تشدید یابد که این امر تضعیف‌کنندهٔ سرمایهٔ اجتماعی است. سرمایهٔ اجتماعی، شکلی از سازمان اجتماعی در نظر گرفته می‌شود که شامل شبکه‌ها، هنجارها، اعتماد و ... است و مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا به شیوهٔ موثرتری اهداف مشترک خود را تعقیب نمایند که سه بعد اصلی اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شبکه‌های روابط اجتماعی، انتخاب شدند. ابعاد یاد شده، نقش مهمی در اعتیاد به اینترنت دارند. به‌طوری که شبکهٔ ارتباطات اجتماعی، به‌عنوان بعدی از سرمایهٔ اجتماعی موضوعی است که نمی‌توان به راحتی از بررسی آن گذشت؛ چرا که تصور کاهش اعتیاد به اینترنت، بدون شناخت گسترهٔ شبکه‌ای روابط اجتماعی افراد غیرممکن است؛ بنابراین، به فراخور موضوع می‌توان گفت که شبکهٔ روابط اجتماعی در اعتیاد به اینترنت نقش اساسی دارد. همچنین افزایش میزان استفاده از اینترنت و وابستگی بیش از حد به آن باعث کاهش اعتماد اجتماعی و محدودتر شدن شبکهٔ ارتباطات اجتماعی می‌گردد. در مجموع برخی از نظریه‌پردازان اعتقاد دارند که تعاملات مجازی بیش از حد در نهایت، منجر به کاهش تعاملات کاربر در دنیای واقعی مخصوصاً با اعضای خانواده، دوستان نزدیک و نظایر آن می‌شود.

شکاف بین نسلی از پیشایندهای مهم افزایش اعتیاد به اینترنت است، این یافته با نتایج پژوهش شالچی و کلاهی حامد (۱۳۹۷) همسو است. شکاف میان نسلی ارزشی و هنجاری، یکی از مسائل مطرح در حوزهٔ آسیب‌شناسی خانواده است که بر اساس آن ساختار روابط میان والدین و فرزندان، دستخوش دگرگونی بنیادین می‌شود و زمانی اتفاق می‌افتد که انتقال فرهنگی با مشکل روبه‌رو شود. با توجه به تئوری گودناو[2] می‌توان گفت چنانچه ارزش‌های نسل والدین مطابق با شرایط جامعه باشند، جوانان تمایل بیشتری برای پذیرش این ارزش‌ها خواهند داشت و چنانچه این ارزش‌ها مغایر با شرایط جامعه باشد، جوانان به ارزش‌های خودخواسته روی خواهند آورد و از طریق وسایل ارتباط جمعی و اینترنت به گسترش ارتباطات درون اجتماعی و برون اجتماعی، مبادرت می‌ورزند و همواره به‌طور فزاینده در فرآیند دگرگونی قرار می‌گیرند. در نتیجه، هویت فرد که قبلاً از خانواده شکل می‌گرفت و از طریق آن ارزش‌ها و هنجارهای جامعه به فرزندان منتقل می‌شد، جای خود را به عقاید و باورهای تازه می‌دهد. از آنجایی که نوجوانان تأثیر بیشتری از اینترنت می‌پذیرند با بروز پدیدهٔ شکاف میان‌نسلی، بیشترین اوقات فراغت خود را به فضای مجازی اختصاص می‌دهند و در

[1] . Shklovski
[2] . Goodnow

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

این فضا افراد به‌صورت فردی و مجزا در جهت زندگی خود قدم بر می‌دارند و اگر والدین آنها در مقابل رایانه، اینترنت و ... بیگانه باشند و نوجوان نتواند حتی شگفتی‌هایی را که مشاهده می‌کند برای والدین خود بیان کند، فاصلهٔ میان آنها بیش از پیش خواهد شد (آگاروال[1] و همکاران، ۲۰۱۷). بنابراین به نظر می‌رسد وقتی که شکاف میان‌نسلی افزایش می‌یابد و ارزش‌ها و هنجارهای والدین و فرزندان در تعارض قرار می‌گیرد، وضعیت روان‌شناختی نوجوانان تحت تأثیر قرار می‌گیرد، از این‌رو آن‌ها در جهت سازگاری و حفظ تعادل روان‌شناختی دست به گریبان ابزارهای دیگری می‌شوند که اینترنت یکی از آنهاست و برای کودکان و نوجوانان جذابیت‌هایی نیز دارد.

نتایج فراتحلیل نشان داد حمایت اجتماعی دوستان و افراد مهم، باعث کاهش اعتیاد به اینترنت می‌شود، این یافته با نتایج پژوهش‌های کاکاوند و همکاران (۱۳۹۶) و مو[2] و همکاران (۲۰۱۸) همسوئی دارد. در تبیین این یافته، می‌توان گفت به نظر می‌رسد زمانی که فرد از سوی اجتماع و خانواده، حمایت مناسبی دریافت می‌کند، ممکن است دچار این تحریف شناختی شود که هیچ کس او را دوست ندارد و به او اهمیت نمی‌دهد و لذا احساس بی‌ارزشی و پوچی نماید و ناخودآگاه ترجیح دهد که در اینترنت وقت خود را بگذراند و به طریقی از احساس پوچی و کمبود عزت نفس رهایی یابد و با ایجاد روابط مجازی به گریز از این واقعیت بپردازد.

در زمینهٔ پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اعتیاد به اینترنت، نتایج نشان داد که انزوای اجتماعی، سازگاری اجتماعی، گرایش‌به جنس مخالف و سلامت اجتماعی، به‌ترتیب قوی‌ترین پیامدها بودند. در تبیین این یافته می‌توان ابراز داشت که استفادهٔ زیاد از اینترنت با پیوندهای ضعیف اجتماعی مرتبط است و برعکس، کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می‌کنند، به‌طور قابل ملاحظه‌ای با اعضای خانواده و دوستان‌شان ارتباط بیش‌تری دارند (افشانی و همکاران، ۱۳۹۶) همچنین، اسلاوین[3] و محققان زیادی بر این باورند که استفادهٔ زیاد از اینترنت مانع از توجه افراد به اجتماع واقعی می‌شود و تعاملات شبکه‌ای مردم از میزان ارتباطات حضوری و مستقیم آن‌ها پیشی می‌گیرد. افراد با حضور در فضای مجازی با یکدیگر پیوند برقرار می‌کنند، اما این پیوندهای مجازی «به ندرت» به ترویج دوستی‌های عمیق، حمایت‌های عاطفی اثرگذار و ارائهٔ کمک‌های مادی واقعی منتهی می‌شود. از این منظر، اعتیاد به اینترنت نه تنها زمان پرداختن به سایر فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه توجه افراد را از محیط افراد خود نیز باز می‌دارد (محمدی‌جو، ۱۳۹۲) که این عوامل می‌توانند مسبب انزوای اجتماعی افرادی که استفادهٔ مفرطی از اینترنت دارند شود. نتایج مربوط به

[1] . Aggarwal
[2] . Mo
[3] . Slavin

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

بررسی اندازهٔ اثر میان اعتیاد به اینترنت با سازگاری اجتماعی، رابطهٔ منفی و معنی‌داری را نشان داد. در توجیه این مورد می‌توان گفت افراد دارای اعتیاد به اینترنت، درجات مختلفی از رفتارهای روانی-اجتماعی مانند احساس بیگانگی با خود، احساس ضعف و ناتوانی در انجام امور، رفتار ناهنجار اجتماعی، اجتماع‌گریزی، درون‌گرایی و رفتار احساسی از خود نشان می‌دهند که همهٔ موارد ذکر شده می‌توانند بر سازگاری اجتماعی، به‌صورت منفی اثرگذار باشند. از طرفی اینترنت زمینهٔ ارتباط با دیگران را به‌صورت مجازی فراهم می‌آورد اما در زمینهٔ تعامل واقعی با دوستان و نزدیکان، ناتوان است. در بیان سازگاری اجتماعی، آن را توانایی فرد برای ایجاد روابط شایسته با دیگران و همکاری با آنان تعریف کرده‌اند (کاینرس[1] و همکاران، ۱۹۹۵)، لذا محتمل به نظر می‌رسد که اعتیاد به اینترنت که با کاهش روابط واقعی در ارتباط است منجر به کاهش سازگاری اجتماعی شود. همچنین اندازهٔ اثر میان اعتیاد به اینترنت و گرایش به جنس مخالف، مثبت و معنی‌دار به دست آمد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که اینترنت می‌تواند دوستی‌های نسبتاً عمیق را افزایش دهد و دقت در انتخاب و خصوصیات شخصی هر فرد و دوستانش را بیشتر می‌کند. در واقع گمنامی کاربران در این اتاق‌ها باعث بازی نقش و خودافشایی بالاتر آن‌ها می‌شود و آنچه را که در دنیای واقعی امکان بازگو کردنش را ندارد، ابزار می‌کنند و برقراری ارتباط در محیط مجازی، زمینه را برای شکل‌گیری روابط صمیمانه آماده می‌سازد (مولایی، ۱۳۹٤) لذا دور از انتظار نیست که اعتیاد به اینترنت گرایش به جنس مخالف را افزایش دهد و به‌صورت مثبت با آن در ارتباط باشد.

علّت این‌که اندازهٔ اثر اعتیاد به اینترنت با سلامت اجتماعی، منفی و معنی‌دار به دست آمد، می‌تواند این باشد که افرادی که به اینترنت اعتیاد دارند، به‌منظور گذراندن وقت بیش‌تر، به اینترنت روی می‌آورند و توجه کمتری به وضعیت روابط اجتماعی خود دارند و این بی‌توجهی موجب می‌گردد که مشکلاتی فراوان از قبیل کاهش فعالیت‌های اجتماعی و شغلی، کمتر شدن فکر و خلاقیت و شکوفایی، شبیه شدن به الگوها که شیفتهٔ آنان می‌شوند و بر کمتر ارتباط برقرار کردن با دیگران به‌صورت حضوری و کمتر حرف زدن و تغییرات در ویژگی‌های شخصیتی و بروز رفتارهای نابهنجار (مثل افزایش تنهایی و ..) در افراد تأثیر می‌گذارد (چئونگ و وونگ[2]، ۲۰۱۱).

بایستی توجه کرد که این پژوهش دارای محدودیت‌هایی همچون مبهم بودن تعاریف متغیرهای مستقل و وابسته در تعدادی از پژوهش‌ها، کنترل نشدن برخی اثرات متغیرهای مداخله‌کننده، عدم وجود یک چارچوب عینی و مدون برای اعتیاد به اینترنت و مبتنی بودن نتایج این فراتحلیل بر پایهٔ اطلاعات تحقیقات اولیهٔ مندرج در گزارش آن‌ها نیز بوده است. برای کاهش مشکلات فراتحلیل‌گران

[1] . Cairns
[2] . Cheung & Wong

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

آتی پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران در گزارش نتایج عددی تحقیقات شاخص‌های توصیفی و شاخص‌های استنباطی که برای محاسبهٔ اندازهٔ اثر مورد نیاز است را به‌طور کامل گزارش نمایند، از متغیرهای پژوهش، تعاریف جامعه و کامل به عمل آورند و تا حد امکان اثر متغیرهای مداخله‌کننده را خنثی نمایند.

در مجموع، یافته‌ها نشان داد که در پژوهش‌های بررسی‌شده، رویکرد آسیب‌شناختی حاکم بوده است و اینترنت، به‌عنوان رسانه‌ای آسیب‌زا بازنمایی شده است. در نهایت بر اساس این یافته‌ها پیشنهادهایی در خصوص به‌کارگیری نظریات موضوعی، به‌ویژه نظریه‌های حوزهٔ مطالعات اجتماعی-فرهنگی، روش‌های ترکیبی، انجام مطالعات طولی و توجه جدی به مکانیزم‌های تأثیرگذاری و متغیرهای میانجی جهت فهم و تبیین بهتر رابطهٔ متقابل اینترنت و ابعاد مختلف اجتماعی-فرهنگی پیشنهاد می‌گردد. همچنین پیشنهاد می‌شود خانواده‌ها، تحولات ایجادشده در محیط پیرامونی نوجوانان، شامل فضای مجازی و اینترنت را بپذیرند و خود را در توانمندسازی نسل جوان آماده کنند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

منابع

۱. آقایاری هیر، توکل؛ محمدپور، داریوش و صابر جعفری (۱۳۹٤) «بررسی ضریب نفوذ شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه و تأثیر آن بر سلامت اجتماعی»، **فصل‌نامهٔ جامعه‌شناسی سبک زندگی**، ۲ (۵): ۱-۳۷.

۲. احمدی آذر اردیموسی، عطیه و لیلا ذوقی (۱٤۰۱) «رابطهٔ اعتیاد به اینترنت با هوش فرهنگی و نیازهای بنیادی روان‌شناختی در زنان: نقش واسطه‌ای تنظیم شناختی هیجان»، **فصل‌نامهٔ علمی-پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، ۱٤ (۷۳): ٤۷-۷۰.**

۳. احیایی، پویان؛ احمدی، آرمان و آذر قلیزاده (۱۳۹٤) «تحلیل رابطهٔ اعتیاد اینترنتی با هویت فرهنگی نوجوانان»، **دو فصل‌نامهٔ علمی پژوهشی دین و ارتباطات**، ۲۲ (۱): ۵-۳۳.

٤. اشعری، طاهره (۱۳۹۸) «**پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس اختلال اضطراب اجتماعی و بهزیستی روان شناختی در دانش‌آموزان**»، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیرشهید رجائی.

۵. افشانی، سیدعلیرضا؛ پارسامهر، مهربان و کبری کریمیان (۱۳۹٦) «عوامل مؤثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد مطالعه: دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر کرد». **فصل‌نامهٔ علوم اجتماعی**، ۲۷ (۸۰): ۲۰۹-۲۳۷.

٦. امرایی، کورش؛ عزیزی، محمدپارسا و کوروش ساکی (۱۳۹۷) «مرور نظام‌دار عوامل روانی و اجتماعی مؤثر بر استفادهٔ اعتیادآمیز از اینترنت»، **فصل‌نامهٔ علمی-پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی**، ۹ (۵۵): ۲۱۵-۲٤۱.

۷. بابائی، مهناز (۱٤۰۰) «رابطهٔ اعتیاد به اینترنت با گرایش به خودکشی، نگرش به ارتباط با جنس مخالف قبل از ازدواج و اعتیاد به تفکیک جنس (مورد مطالعه: جوانان استان گلستان)»، **مجلهٔ پرستاری و مامایی**، ۱۹ (۱۱): ۸۹۷-۹۰۷.

۸. برادران، مجید؛ طهماسبی، مریم و مائده میرزایی ملاطی (۱۳۹۹) «نقش تعدیل‌گری حمایت اجتماعی در رابطهٔ بین حساسیت بین فردی و وابستگی به فضای مجازی»، **پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی**، ٤۰: ۱۱۹-۱۳٤.

۹. بیدی، فاطمه؛ نامداری پژمان، مهدی؛ امانی، احمد؛ قنبری، سیروس و حسین کارشکی (۱۳۹۱) «تحلیل ساختاری ارتباط بین اعتیاد به اینترنت با افسردگی، سازگاری اجتماعی و عزت نفس»، **مجله پزشکی بالینی ابن سینا**، ۱۹ (۳): ٤۱-٤۸.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۱۰. بیرامی، منصور؛ موحدی، یزدان و معصومه موحدی (۱۳۹۳) «ارتباط حمایت اجتماعی ادراک شده و احساس تنهایی اجتماعی- عاطفی با اعتیاد به اینترنت در جامعه دانشجویی»، **دوفصل-نامهٔ علمی-پژوهشی شناخت اجتماعی**، ۳ (۲): ۱۰۹-۱۲۲.

۱۱. پورشافعی، هادی و فاطمه نادری (۱۳۹۷) «وضعیت اعتیاد به اینترنت و نقش پیش‌بینی کننده آن در سلامت اجتماعی دانشجویان»، **فصل‌نامهٔ علمی ترویجی مطالعات میان فرهنگی- اجتماعی خراسان**، ۱۲ (٤): ۳٤-٦۸.

۱۲. پیرزاده، آسیه (۱۳۹۰) «بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه پیام نور اصفهان واحد کهندژ»، **مجلهٔ تحقیقات نظام سلامت**، ۱۷ (۵): ۵۸۰-۵۸٦.

۱۳. حسینی، بهناز سادات و ماندانا نیکنام (۱۳۹۹) «مهارت‌های ارتباطی و رضایت زناشویی: نقش تعدیل‌کنندهٔ اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی»، **فصل‌نامهٔ پژوهش‌های نوین روان‌شناختی**، ۱۵ (۵۸):، ۹۷-۷۹.

۱٤. حسینی، سیدمحمد (۱۳۹۵) »**بررسی رابطهٔ بین اعتیاد به اینترنت و خودکارآمدی و سازگاری اجتماعی کارکنان راه آهن شمال شرق**». پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود.

۱۵. دادرس، زهرا؛ فرامرزیانی، سعید؛ جعفری، علی و غلامحسین بیابانی (۱۳۹۸) «اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی موبایلی و اثرات فرهنگی و رفتاری ناشی از آن» **فصل‌نامهٔ مطالعات رسانه‌های نوین**، ۵ (۱۹): ۱۱۷-۱۵۰.

۱٦. دخیلی، فریده؛ بحرینیان، عبدالمجید و حجت‌الله فراهانی (۱۳۹۹) «نقش مهارت‌های اجتماعی در اعتیاد به اینترنت دانشجویان علوم پزشکی با میانجی‌گری متغیر خودکارآمدی»، **آموزش پرستاری**، ۹ (٦): ۱۰-۱.

۱۷. دلاور، علی (۱۳۹٤) **روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی**، تهران: ویرایش.

۱۸. دلیر، مجتبی و علیرضا آقایوسفی (۱۳۹٤) «نقش خودکارآمدی و هراس اجتماعی در پیش‌بینی وابستگی به اینترنت در دانش‌آموزان»، **رویش روان‌شناسی**، ٤ (۱۳): ۹۳-۱۰۳.

۱۹. ذکایی، محمد سعید و فاخره خطیبی (۱۳۸۵) «اینترنت و تغییرات هویتی»، **فصل‌نامهٔ انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات**، ۲ (۷): ۱٦۵-۲۰۳.

۲۰. رحمانی، مهری؛ چگینی، علی و آرزو جیریایی (۱۳۹٤) «بررسی رابطهٔ اعتیاد به اینترنت و سلامت روان»، **کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی**، تهران، ایران.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۲۱. رحمتی، صمد و هادی کرامتی (۱۳۹۵) «ارتباط اعتیاد به اینترنت با خودکارامدی اجتماعی، سبک‌های هویت و تفاوت‌های جنسیتی در دانشجویان»، **تحقیقات نظام سلامت**، ۱۲ (۱): ۲۱-۲٦.

۲۲. رشیدیان، صمد؛ رشیدی، نورالدین و نیکزاد قنبری (۱۳۹٦) «پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت در دانش‌آموزان بر مبنای حمایت اجتماعی و تنیدگی ناشی از انتظارات تحصیلی»، **فصل‌نامهٔ سلامت روان کودک**، ٤ (۳): ۱۸٦-۱۷٦.

۲۳. رضاپور، رویا؛ ذاکری، محمدمهدی و لقمان ابراهیمی (۱۳۹٦) «پیش‌بینی خودشیفتگی، ادراک تعاملات اجتماعی و تعارضات زناشویی بر اساس استفاده از شبکه‌های اجتماعی»، **خانواده پژوهی**، ۱۳ (۵۰): ۱۹۷-۲۱٤.

۲٤. روحانی، فضیله و سعید تاری (۱۳۹۰) «بررسی میزان اعتیاد به اینترنت و رابطهٔ آن با انگیزهٔ تحصیلی و رشد اجتماعی دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه استان مازندران»، **فصل‌نامهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی**، ۲ (۲): ۱۹-۳٤.

۲۵. روشنی، حسن و اسماعیل سلیمانی (۱۳۹۷) « بررسی رابطهٔ بین اعتیاد به اینترنت و گرایش به جرم در فضای سایبری»، **دانش انتظامی آذربایجان غربی**، ۱ (۳۹): ۱-۲٤.

۲٦. رئیسی، فاطمه؛ حاجی‌کرم، آمنه؛ بخشی، فاطمه؛ طهرانی‌زاده، مریم و فاطمه امانی (۱۳۹۹) پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس مهارت‌های اجتماعی و امنیت روانی دانشجویان، مجلهٔ **روان-شناسی و روان‌پزشکی شناخت**، ۷ (۲): ۱۲۸-۱۳۹.

۲۷. ساداتی بالا دهی، مهسا و عباسعلی تقی‌پور جوان (۱۳۹۷) «رابطهٔ بین اعتیاد به اینترنت، رشد اجتماعی و رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان دورهٔ متوسطهٔ شهر تهران»، **آموزش بهداشت و ارتقای سلامت**، ٦ (۳): ۲۲۲-۲۳۰.

۲۸. سنندجی، سحر؛ امیری مجد، مجتبی و سعیده بزازیان (۱۳۹٤) «پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس اضطراب اجتماعی و علائم وسواسی-اجباری»، **مجلهٔ** روان‌شناسی اجتماعی، ۱۰ (۳۷): ۳۱-٤٦.

۲۹. شالچی، بهزاد و حامد صبا کلاهی (۱۳۹۷) «ارتباط ساختاری شکاف میان نسلی با اعتیاد به اینترنت در میان نوجوانان»، **فصل‌نامهٔ خانواده و پژوهش**، ٤۰: ۹۷-۱۱۱.

۳۰. شعبانی، زهره؛ محسنی تبریزی، علیرضا و روزا کرم‌پور (۱۳۹۷) «تبیین جامعه‌شناختی رابطهٔ اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران»، **مطالعات علوم اجتماعی ایران**، ۱۵ (۵۸): ۲٤-۱.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۳۱. شکرافشان، ناهید؛ عسکری زاده، قاسم و مسعود باقری (۱۳۹٦) «رابطهٔ بین هراس اجتماعی، سلامت معنوی و رضایت از زندگی با اعتیاد به اینترنت»، **پژوهش‌های روان شناسی اجتماعی**، ۷ (۲۵): ۷۷-۹٤.

۳۲. شهبازی‌نژاد، زهرا؛ زندی، سعید و ساناز عزیزمحمدی (۱۳۹۷) «نقش شفقت خود و حمایت اجتماعی ادراک شده در پیش‌بینی اعتیاد اینترنتی دانشجویان»، **دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی**، ۱۸ (٤): ۸۰-۹۱.

۳۳. صادقی، سولماز؛ شریفی رهنمو، سعید؛ فتحی، آیت اله و شروین محمدی (۱۳۹۹) «پیش‌بینی اضطراب کووید-۱۹ و تجربهٔ انگ اجتماعی آن بر اساس ابعاد اعتیاد اینترنتی پس از موج اول اپیدمی در دانشجویان»، **مجلهٔ پژوهش سلامت**، ۵ (٤): ۲٦۸-۲۷٤.

۳٤. صدوقی، مجید و آمنه مرکوبی بیدگلی (۱۳۹٦) «سنجش میزان اعتیاد به اینترنت در دانشجویان و رابطهٔ آن با کارکرد خانواده: نقش واسطه‌ای حمایت اجتماعی ادراک‌شده»، **مجلهٔ روان شناسی اجتماعی**، ۱۲ (٤٤): ۱-۱۷.

۳۵. طالقانی‌نژاد، محمدعلی؛ داوری، رحیم و فرح لطفی کاشانی (۱۳۹۸) «پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد و اعتیاد به اینترنت بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجی‌گری هوش هیجانی در دانش‌آموزان»، **پژوهش‌های روان شناسی اجتماعی**، ۳۵: ۱۲۵-۱۰۷.

۳٦. طالقانی‌نژاد، محمدعلی؛ داوری، رحیم و فرح لطفی کاشانی (۱٤۰۰) «پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های مقابله با استرس و هوش هیجانی»، **فصل‌نامهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی**، ۱۱ (۳): ۱۰۹-۱۲۹.

۳۷. عباسی، عطیه (۱۳۹٦) «**بررسی عوامل پیش‌بینی کنندهٔ اعتیاد به اینترنت در نوجوانان: نقش حمایت اجتماعی، نظارت والدین، نشانگان افسردگی، اضطراب و استرس**»، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.

۳۸. عثمانی، ابراهیم؛ سلیمانی، اسماعیل و شیرین زینالی (۱۳۹۹) «بررسی مدل معادلات ساختاری حمایت اجتماعی ادراک شده و رضایت از زندگی با اعتیاد به اینترنت: با نقش واسطه‌ای سرمایهٔ اجتماعی»، **نشریهٔ علمی انتظام اجتماعی**، ۱۲ (۲): ۱۰۱- ۱۲۲.

۳۹. عشایری، طاها؛ جهان‌پرور، طاهره؛ امین، مریم و مسلم سوری (۱٤۰۰) «فراتحلیل پژوهش‌های اعتیاد به اینترنت: بازهٔ زمانی ۱٤۰۰-۱۳۸۰»، **مطالعات فرهنگ ارتباطات**، ۲۳ (۵۹): ۸۰-۵۷.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

٤۰. فتحی، آیت‌اله؛ رستمی، حسین؛ پیشرو، صمد؛ کیانی، رقیه و شهناز یعقوبی زاده (۱۳۹۷) «نقش اعتیاد به اینترنت در سلامت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه»، **تحقیقات علوم رفتاری**، ۱٦ (۳): ۳۲٤-۳۳۲.

٤۱. فیاضی، راحله (۱۳۹۱) «**رابطهٔ بین سبک های مقابله‌ای و مهارت‌های اجتماعی با اعتیاد به اینترنت در جوانان ۱۸-۲۰ سال شهر شیراز**». پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.

٤۲. فیضی، فرزانه (۱۳۹٤) « **اعتیاد به اینترنت بر افسردگی و اعتماد به نفس و سلامت روان**»، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاداسلامی

٤۳. قادرزاده، امید و مریم احمدپور (۱۳۹۰) «کاربری اینترنت و تأثیر آن بر هویت اجتماعی: مطالعهٔ موردی دانشجویان دانشگاه کردستان»، **مطالعات جامعه شناختی**، ۱۸ (۳۹)، ۳۵-٦۸.

٤٤. قنادزادگان، حسینعلی؛ صالحی، مهدیه؛ کوچک انتظار، رویا و مژگان سپاه منصور (۱۳۹۷) «مدل یابی اعتیاد به اینترنت بر اساس سبک‌های هویت: نقش واسطه‌ای ناگویی هیجانی»، **روان-شناسان تحولی**، ۱۵ (۵۸): ۱٦۵-۱۷۳.

٤۵. کاکاوند، علیرضا؛ نیک اختر، شقایق و مهران سرداری پور (۱۳۹٦) «پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت دانش آموزان بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده، احساس تنهایی و هراس اجتماعی»، **مجلهٔ روان شناسی مدرسه**، ٦ (۱)،: ۸۳-۱۰۰.

٤٦. کوهی، کمال؛ بوداقی، علی؛ عباس زاده، محمد و محمدباقر علیزاده اقدم (۱۳۹۱) «تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت در میان دانش آموزان مقطع متوسطه استان آذربایجان شرقی»، **فصل‌نامهٔ خانواده و پژوهش**، ۹ (۲): ۱۲۷-۱۵۸.

٤۷. محمدی جو، امیر (۱۳۹۲) «نقش اینترنت بر انزوای اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز»، **مطالعات رسانه‌ای**، ۸ (۲۲): ۱۹-۳۳.

٤۸. محمدی، اکرم؛ نقدی، اسدالله؛ علیوردی نیا، اکبر و محسن کیانی (۱۳۸۹) «بررسی جامعه-شناختی رابطهٔ سرمایهٔ اجتماعی و اعتیاد اینترنتی در بین جوانان شهر همدان»، **دوفصل‌نامهٔ علمی-تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه**، *شمارهٔ* ۵: ۱-۲۷.

٤۹. محمدی، رضا (۱۳۹٦) »**بررسی رابطهٔ بین احساس تنهایی و هراس اجتماعی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه**«، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور واحد کبودرآهنگ.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۵۰. مرعشیان، زینت سادات و سید سعید کشفی (۱۳۹۵). عوامل مرتبط با بزهکاری زنان در فضای سایبری با تأکید بر اعتیاد به اینترنت. *فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ*، ۸ (۳۰)، ۹۱-۱۰۲.

۵۱. مهرشاد، احمد؛ ربانی خوراسگانی، علی؛ کلانتری، عبدالحسین و محمد مهدی ذوالفقاری زاده (۱۳۹۹) «مرور نظام‌مند مقالات علمی شبکه‌های اجتماعی؛ مورد مطالعه: اصفهان»، **جامعه‌شناسی کاربردی**، ۳۱ (۲): ۲۳-۴۰.

۵۲. مولایی، مهری (۱۳۹٤) «رابطهٔ اعتیاد به اینترنت با گرایش نوجوانان به جنس مخالف، رفتارهای جنسی، الکل، خشونت، چت و هک»، **دو ماه‌نامهٔ علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه**، ۱۹(٦): ۳٤۲-۳۳۵.

۵۳. میکائیلی، نیلوفر و یاسر حبیبی (۱۳۹۵) «طراحی و آزمون الگوی علّی رابطهٔ بین اعتیاد به اینترنت با خودتنظیمی هیجانی، حساسیت به طرد و خودافشایی برخط با میانجی‌گری اضطراب اجتماعی در دانشجویان»، **فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، ٦ (۳): ۳۹٦-٤۱۸.

۵٤. نعمتی، طاهره؛ کرامتی، معصومه و سید عقیل نسیمی (۱۳۹۸) «بررسی رابطهٔ پایگاه فرهنگی و اقتصادی خانواده و میزان گرایش به فضای مجازی با انحرافات اخلاقی»، **مطالعات اسلامی در حوزهٔ سلامت**، ۳ (۳): ۱-۱٦.

۵۵. نوابخش، مهرداد و شایان رحمانی (۱۳۹۳) «بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیرات مثبت و منفی آن بر روی رفتار اجتماعی و روانی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی»، **فصل-نامهٔ مطالعات جامعه‌شناختی جوانان**، ۵ (۱٤): ۱٤۷-۱۷۸.

۵٦. نیازی، محسن و محسن کرمانی نصرآبادی (۱۳۹۱) «تبیین رابطهٔ اعتیاد به اینترنت بر میزان اعتماد اجتماعی: مطالعهٔ موردی دانشجویان دانشگاه کاشان»، **فصل‌نامهٔ علوم اجتماعی**، ۵۷: ۱۵٦-۱۸٦.

۵۷. هرچگانی‌نژاد، حمید و سحر پورکاوه (۱۳۹٦) «رابطهٔ خودکارآمدی اجتماعی، منبع کنترل و اعتیاد اینترنتی در پیش‌بینی احساس امنیت اجتماعی»، **فصل‌نامهٔ علمی تخصصی دانش انتظامی چهارمحال بختیاری**، ۵ (۱۹): ۷۳-۸٦.

58. Aggarwal, M., Rawat, M. S., Singh, S., Srivastava, S., & Gauba, P. (2017) «Generation gap: An emerging issue of society», **International Journal of Engineering Technology Science and Research**, *4*(9): 973-983.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

59. American Psychiatric Association, A. P. (2019) American psychiatric association.
https://doi.org/10.1176/appi.books.978089042559 6

60. Bench, S., & Day, T. (2010) «The user experience of critical care discharge: a meta-synthesis of qualitative research», **International journal of nursing studies**, 47(4): 487–499.

61. Cairns, R. B., Leung, M. C., Buchanan, L., & Cairns, B. D. (1995) «Friendships and social networks in childhood and adolescence: Fluidity, reliability, and interrelations», **Child development**, 66(5): 1330-1345.

62. Carbonell, X., Chamarro, A., Oberst, U., Rodrigo, B., & Prades, M. (2018) «Problematic use of the internet and smartphones in university students: 2006–2017», **International journal of environmental research and public health**, *15*(3): 475.

63. Cevik, G. B., & Yildiz, M. A. (2017) «The Roles of Perceived Social Support, Coping, and Loneliness in Predicting Internet Addiction in Adolescents», **Journal of Education and Practice**, 8(12): 64-73.

64. Cheung, L. M., & Wong, W. S. (2011) «The effects of insomnia and internet addiction on depression in Hong Kong Chinese adolescents: an exploratory cross-sectional analysis», **Journal of sleep research**, 20(2): 311-317.

65. Chung, S., Lee, J., & Lee, H. K. (2019) «Personal factors, internet characteristics, and environmental factors contributing to adolescent internet addiction: A public health perspective», **International journal of environmental research and public health**, 16(23): 4635.

66. Edwards, M., Davies, M., & Edwards, A. (2009) «What are the external influences on information exchange and shared decision-making in healthcare consultations: a meta-synthesis of the literature», **Patient education and counseling**, 75(1): 37–52.

67. Esen, B. K., Aktas, E., & Tuncer, I. (2013) «An analysis of university students' internet use in relation to loneliness and social self-efficacy», **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 84: 1504-1508.

68. Han, M., Tan, X. Y., Lee, R., Lee, J. K., & Mahendran, R. (2021) «Impact of Social Media on Health-Related Outcomes Among Older Adults in Singapore: Qualitative Study», **JMIR aging**, 4(1): e23826.

69. Internet World Stats. (2019) «Top 20 contries with the highest number of internet users»,
https://www.internetworldstats.com/top20.htm.

70. Ko, C. H., Wang, P. W., Liu, T. L., Yen, C. F., Chen, C. S., & Yen, J. Y. (2015) «Bidirectional associations between family factors and Internet addiction among adolescents in a prospective investigation». **Psychiatry and Clinical Neurosciences**, 69(4): 192-200.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

71. Lee, B. W., & Stapinski, L. A. (2012) «Seeking safety on the internet: Relationship between social anxiety and problematic internet use», **Journal of anxiety disorders**, 26(1): 197-205.

72. Lei, H., Li, S., Chiu, M.M., Lu, M. (2018) «Social support and Internet addiction among mainland Chinese teenagers and young adults: A meta-analysis», **Journal of Computers in Human Behavior**, 85: 200-209.

73. Li, Q., Dai, W., Zhong, Y., Wang, L., Dai, B., & Liu, X. (2019) «The mediating role of coping styles on impulsivity, behavioral inhibition/approach system, and internet addiction in adolescents from a gender perspective», **Frontiers in psychology**, *10*: 2402.

74. Lopez-Fernandez, O., González-Bueso, V., Montero, E., Santamaría, J. J., & Merino, L. (2016) «Validation in clinical population of the Problematic Internet Entertainment Use Scale for Adults (PIEUSAd)», **Cuadernos de Medicina Psicosomática y Psiquiatría de Enlace**, (117): 61-71.

75. Mo, P. K., Chan, V. W., Chan, S. W., & Lau, J. T. (2018) «The role of social support on emotion dysregulation and Internet addiction among Chinese adolescents: A structural equation model», **Addictive behaviors**, 82: 86-93.

76. Olson, J. A., Sandra, D. A., Colucci, É. S., Al Bikaii, A., Chmoulevitch, D., Nahas, J., ... & Veissière, S. P. (2022) «Smartphone addiction is increasing across the world: A meta-analysis of 24 countries», **Computers in Human Behavior**, 129, 107138.

77. Ortega, L. (2011) «**Doing synthesis and meta-analysis in applied linguistics»**. Paper presented at the Invited Workshop at TsingHua University, Taipei.

78. Rosen, L. D., Whaling, K., Rab, S., Carrier, L. M., & Cheever, N. A. (2013) «Is Facebook creating "iDisorders"? The link between clinical symptoms of psychiatric disorders and technology use, attitudes and anxiety», **Computers in human behavior**, *29*(3): 1243-1254.

79. Shklovski, I., Kraut, R., & Rainie, L. (2004) «The Internet and social participation: Contrasting cross-sectional and longitudinal analyses», **Journal of Computer-Mediated Communication**, 10(1): JCMC1018.

80. Stavropoulos, V., Gentile, D., & Motti-Stefanidi, F. (2016) «A multilevel longitudinal study of adolescent Internet addiction: The role of obsessive–compulsive symptoms and classroom openness to experience», **European Journal of Developmental Psychology**, 13(1): 99-114.

81. Throuvala, M. A., Griffiths, M. D., Rennoldson, M., & Kuss, D. J. (2021) «Policy recommendations for preventing problematic internet use

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

in schools: a qualitative study of parental perspectives», **International journal of environmental research and public health**, *18*(9): 4522.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]